

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Informacijos visuomenės studijų centras

Kristina Lapinskaitė
Informacijos visuomenės studijų
magistro darbas

INFORMACIJOS VISUOMENĖS VEIKSNIAI TRANSFORMUOJANT SAVIVALDĄ
LIETUVOJE

Mokslinis vadovas (ai): Prof. Arūnas Augustinaitis

VILNIUS, 2008

TURINYS

Informacijos visuomenės veiksniai transformuojant savivaldą Lietuvoje (Santrauka).....	3
Information Society Impact on self-Governance in Lithuania (Summary).....	4
ĮVADAS.....	5
1. Visuomenės, demokratijos ir savivaldos modelių transformacijos.....	7
1.1. Visuomenės transformacija.....	7
1.2. Demokratijos modelių transformacija.....	9
1.3. Savivaldos modelių transformacija.....	14
2. Valdymas ir jo transformacija informacijos visuomenėje.....	19
2.1. Elektroninė valdžia ir elektroninė demokratija.....	22
2.2. Politika, moralė ir vertybės.....	29
2.3. Technologijos, informacija ir komunikacija valdyme.....	31
3. Lietuvos savivaldos raida ir dabartinė situacija.....	35
3.1. Viešųjų paslaugų teikiamų internetu, savivaldybių gyventojų ir darbuotojų nuomonės tyrimas.....	37
3.2. Tyrimo metodologija.....	37
3.3. Tyrimo rezultatai ir vertinimas.....	38
3.4. Siūlymai Lietuvoje teikiamų e.viešųjų paslaugų kokybei gerinti ir savivaldai tobulinti.....	45
Išvados.....	47
Literatūros ir informacijos šaltinių sąrašas.....	49
Priedai.....	52

Informacijos visuomenės veiksniai transformuojant savivaldą Lietuvoje

Santrauka

Darbe analizuojamos priežastys, dėl kurių pasikeitė valdymo forma ir savivalda. Pirma, išsamiai išdėstoma demokratijos, visuomenės ir savivaldos modelių transformacija ir jos priežastys. Antra, kaip tos priežastys įtakoja savivaldos transformaciją ir trečia, kokia yra savivalda šiandien Lietuvoje. Tyrime yra analizuojama, kiek viešųjų paslaugų piliečiams ir verslui yra perkelta į elektroninę erdvę Lietuvoje, ir kaip jos keitėsi nuo 2004 iki 2006 metų, taip pat, ką apie savivaldą mano savivaldybės darbuotojai ir gyventojai.

Raktiniai žodžiai: Viešosios paslaugos, demokratija, savivalda, komunikacija, technologijos, vertybės.

Information Society Impact on self-Governance in Lithuania

Summary

The thesis provides for analysis of the reasons determining the change of the governance forms and self-governance. First, it is a comprehensive report on the transformation of democracy, society and self-government models and the reasons of such transformation. Second, it analyses, how these reasons impact the transformation of self-governance forms, and third, what is the model of self-governance in Lithuania today. The research provides for the analysis of how many public services intended for individuals and businesses have been transferred to cyber space in Lithuania and how were they changing in the period 2004 to 2006, as well as the public opinion on self-governance and the opinion thereon of people working for the system.

Keywords: public services, democracy, self-governance, communication, technologies, valuables.

IVADAS

Globalizacijos procesai sujungę visą pasaulį, panaikinę ribas ir atstumus tarp valstybių, palietė ir Lietuvą. Lietuvoje, informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra, įsiveržusi į visas žmogaus gyvenimo sritis, transformavo pačią visuomenę bei jos poreikius ir požiūrį į savivaldą. Lietuvoje savivaldos modelis yra pasenęs ir neatitinka informacijos visuomenės piliečių poreikių.

Aktualumo apibūdinimas: Tema “Informacijos visuomenės veiksniai transformuojant savivaldą Lietuvoje “ yra aktuali, nes:

Informacijos visuomenės bendruomenės poreikis yra elektroninė savivalda ir elektroninės viešosios paslaugos, gaunamos internetu. Šiuos piliečių poreikius sukelia informacijos visuomenės veiksniai, tokie kaip, informacinių ir komunikacinių technologijų, visuomenės ir vertybių transformacijos. Šių transformacijų pasekoje, keičiasi demokratijos ir savivaldos modeliai. Šiandieninis savivaldos ir demokratijos modelis transformavosi į elektroninės demokratijos ir elektroninės savivaldos modelius.

Lietuvoje esantis tradicinis savivaldos modelis, neatitinka informacijos visuomenės piliečių poreikių. Nors daugelis Lietuvos savivaldybių deklaruoja, teikiančios viešąsias paslaugas internetu, tačiau realiai tos paslaugos yra teikiamos ne pilnos ir netenkina piliečių poreikių. Lietuvoje savivaldos modelis dar tik pradeda keistis ir praktiškai ta transformacija vyksta labai lėtai.

Savivalda turi būti prieinama kiekvienam bendruomenės nariui, kas keičia visą savivaldos modelį ir įgalina piliečius dalyvauti savivaldoje priimant ar siūlant jiems aktualius klausimus ar sprendimus.

Savivalda turi teikti visas viešąsias paslaugas tiek verslui, tiek piliečiams ir gauti jas jiems patogiu metu.

Informacijos visuomenės veiksniai, įtakojantys įvairiausių pokyčius pasaulyje, Lietuvos valdymo sistemoje turi dar labai mažą poveikį, nes valdžia nesugeba prisitaikyti prie naujų iššūkių, juos priimti ir su jais dirbti. Lietuvoje savivalda yra nutolusi nuo piliečių ir nepateisina savivaldos, kaip liaudies valdžios.

Tyrimo objektas: Savivaldos, visuomenės ir demokratijos modelių transformacija ir jų poveikis savivaldos modeliui Lietuvoje.

Metodologijos aprašas. Darbas parašytas remiantis Webster F. Informacinės visuomenės teorijomis (2006), Castells M. Tinklaveikos visuomenės raida (2005), Castells M.

Tūkstantmečio pabaiga (2007), Augustinaičio A. Valdymo komunikacija (2003), Clift S. (2002) ir kitais informacijos šaltiniais.

Darbe yra atliekama antrinė duomenų analizė. Analizuojami trys tyrimai. Vieną iš tyrimų atliko Lietuvos Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Šio tyrimo tikslas – atlikti Lietuvoje teikiamų viešo administravimo paslaugų, kurios pasiekiamos internetu, tyrimą. Tyrimas atliktas tiesioginio stebėjimo metodu.

Atliekant tyrimą, buvo vadovaujama Europos Komisijos Informacinės visuomenės direktorato užsakyta atlikto tyrimo „Web-based Benchmark on electronic Public Services“ metodologija. Atranka: Stebimos buvo interneto svetainės labiausiai atitinkančios paslaugų aprašymus. Stebėjimas buvo atliekamas 2007 m. lapkričio 20 d. – 23 d.

(http://www.ivpk.lt/dokumentai/paslaugu_tyrimas.doc), antras tyrimas buvo atliktas Europos komisijos , kur buvo tiriamas viešųjų paslaugų teikimo internetu lygis įgyvendinant e-Europos programą

(http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2007.pdf). Taip pat LR Informacinės visuomenės plėtros komiteto tyrimu (Savivaldybių institucijų teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų tyrimas: svarbiausios išvados

(2007-10-16 11:08:27 <http://www.ivpk.lt/main-stat.php?cat=62&gr=1&n=86>).

Remiantis šiais dviem tyrimais, darbe pateikiamas viešųjų paslaugų teikimo internetu kaitą Lietuvoje nuo 2004 iki 2006 metų, aptariamąsias tos kaitos priežastis ir tai, kas tas priežastis įtakoja.

Taip pat darbe remiamasi tyrimu, atliktu 2006 m., Pilietinės visuomenės instituto iniciatyva. Atliktos dvi reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos. Jomis siekta išanalizuoti gyventojų požiūrį į savivaldą, savivaldybių darbą ir vietos savivaldos reformos būtinumą. Kiekybinius sociologinius tyrimus atliko “Vilmorus” visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo centras ir Vilniaus universiteto Geografijos ir kraštotvarkos katedra. “Vilmorus” atliktoje apklausoje dalyvavo 1062 respondentai, atrinkti pagal daugiapakopės tikimybinės atrankos metodą (Mačiulytė J., Ragauskas P.).

Tezė: Savivaldos modelio transformaciją Lietuvoje įtakoja informacijos visuomenės veiksniai.

Argumentai: - transformavusis visuomenė turi pakitusius poreikius, vertybes, technologijas, demokratiją ir savivaldos modelio transformacijos poreikį, atitinkantį informacijos visuomenės piliečių poreikius;

- globalizacijos ir informacinių bei komunikacinių technologijų plėtra suteikia galimybes visiems piliečiams gauti jiems reikiamą informaciją ar paslaugas internetu, neišeinant iš namų, neįkvojant laiko ir nervų;

- transformavusios vertybės reikalauja iš valdžios atsakingumo ir atskaitingumo, tiesių sprendimų ir skaidraus bendradarbiavimo su piliečiais, įtraukiant juos į savivaldybės valdymo procesus.

1. Visuomenės, demokratijos ir savivaldos modelių transformacija

Istorinė patirtis ir politinė filosofija suformavo du skirtingus požiūrius į vietinę savivaldą – autoritarinį ir demokratinį. Formuojantis demokratinei visuomenei ir gilėjant demokratizacijos procesams visame pasaulyje, šie požiūriai vis labiau suartėja, bet skirtumai, kartais ir labai esminiai, išlieka. Šios koncepcijos daugeliu atvejų apima ne tik valstybių administracinę struktūrą, bet ir politiką, mokesčių, tenkančių gyventojams ir verslui našta, paslaugų bendruomenei ir gyventojams apimtis, jų kainą ir kokybę.

Autoritarinis požiūris susiformavo tose valstybėse, kuriose ilgą istorinį laikotarpį buvo įsigalėjęs monarchinis ar totalitarinis režimas. Nors demokratijos atžvilgiu šios valstybės valdymo formos skiriasi, bet pagal visuomenės ir ypač jos valdančiojo elito požiūrį į savivaldą apskritai, o taip pat į teritorinę savivaldą jos stebėtinai panašios. Toks „malonės iš aukščiau“ modelis į vietinę teritorinę savivaldą yra išlikęs daugelyje konstitucinių monarchijų. Tai pasireiškia griežta valstybinės valdžios kontrole vietos savivaldos institucijoms tiek renkant mokesčius, tiek vykdant ne tik savivaldybės deleguotas (dažniausiai) primestas, bet ir prigimtinėmis laikomas savivaldos funkcijas. Tokiose valstybėse savivaldybės būna pavaldžios ne tik įstatymui, bet ir vyriausybei, ar net vidaus reikalų ministrui.

Demokratinė savivalda grindžiama griežtu, dažnai ne tik įstatymuose, bet ir konstitucijoje įteisintu valstybės ir savivaldybės funkcijų atribojimui, mokestinių pajamų bazių ir biudžetų atskyrimu, bei įgaliojimų funkcijoms vykdyti paskirstymu tarp valstybės, regiono ir savivaldybių. Savivaldybė tik teritorijos požiūriu yra valstybės dalis. Visais kitais atžvilgiais ji yra savarankiška ir net turi įstatymų neapribojamą autonomiją į vietos gyventojų poreikius, savoje teritorijoje įgyvendinti valstybinės valdžios priimamus teisės aktus. Pagrindinis demokratinės savivaldos uždavinys – sudaryti sąlygas, kad visiems jos teritorijos gyventojams būtų patogu gyventi bendruomenėje, apsaugoti bendruomenę ir kiekvieną jos narį nuo bet kokių galimų nepatogumų (Lazdynas:2005, 36).

1.1. Visuomenės transformacija

Industrinė visuomenė. 1712 m. buvo išrastas garo variklis ir tai tapo naujos epochos pradžia. (Žinoma, bet kuris techninis išradimas pats savaime anaipol nelemia socialinio pokyčio, bet tai yra tam tikra prielaida). Žemdirbystę pakeitė pramonė, pasikeitė visa socialinė struktūra. Žmonės kėlėsi į miestus, susiformavo darbininkų klasė, atsirado vadinamoji tautinė valstybė, ėmė klostytis visai kitas žmonių santykis su valstybe, išsiplėtė rinkimų teisė, žmonės pradėjo matyti save kaip valstybės piliečius su atitinkamomis teisėmis ir pareigomis. Atsirado partijos, socialiniai judėjimai, kurie ne tik suformavo partines sistemas, bet ir padėjo pamatus gerovės valstybei ir partinei demokratijai – tam valstybės modeliui, kurį dabar turime. Mūsų sąmonė, regis, vis dar gyvena toje epochoje, nors aiškiai suvokiame, kad tai jau praeitis (Ramonaitė:2007).

M.Castellsas teigia: “Istorikai įrodė, kad būta dviejų industrinių revoliucijų. Pirmoji prasidėjo paskutiniajame XVIII a. trečdalyje, kai buvo išrastos naujos technologijos: garo variklis, verpimo mašina, Corto procesas metalurgijoje ar, bendriau tariant, kai įrankius pakeitė mašinos. Antroji, prasidėjusi maždaug po šimtmečio, išsiskyrė elektros energijos utilizavimu, vidaus degimo variklio, mokslo kuriamų chemikalų efektyvių plieno lydymo būdų išradimu, komunikacinių technologijų pradžia, kai paplito telegrafas ir buvo išrastas telefonas. Šios revoliucijos ir panašios ir turi didelių skirtumų, kurių pagrindinis – mokslo žinių vaidmens technologijų plėtrai skatinti bei palaikyti sustiprėjimas po 1850 metų”. Todėl didžiųjų išradimų visuma ruošė dirvą žemės ūkio, pramonės ir komunikacijų mažiems išradimams suklestėti. Materialius žmonijos pagrindus sukūrė fundamentalūs, negrįžtami istorijos proceso trūkiai, turintys specifinę trajektoriją. Tai iš tiesų buvo “revoliucijos” ta prasme, kad staigus, netikėtas technologinių įrenginių antplūdis transformavo gamybos ir paskirstymo procesus, sukėlė naujų produktų gūsi bei iš esmės pakeitė planetos turto ir galios koncentracijos kryptį (Castells:2005, 46).

Industrinėje visuomenėje raumenų jėgos nebereikia – ją pakeičia garo variklis. Tačiau žmonės netapo nereikalingais – išsiplėtė paslaugų sfera, vis daugiau žmonių dirbo protinį, kūrybinį darbą. Svarbiausia verte tapo nebe kapitalas, bet žinios, informacija, protas. Ne veltui vis daugiau žmonių siekė aukštojo mokslo, universitetinis išsilavinimas jau nebuvo išskirtinės žmonių grupės bruožas, o tapo masiniu reiškiniu (Ramonaitė:2007).

Informacijos visuomenė. Jos apibrėžimai remiasi vienu panašiu principu - informacijos technologijomis, ypatingai kompiuteriais pagrįstas visuomenės narių darbas, o informacija yra pagrindinis visuomenės narių produktas. Kitaip sakant, informacijos visuomenė yra sąlygota masišku informacijos technologijų panaudojimu bei pačios informacijos kaip produkto ar paslaugos invazijos į įvairias visuomenės veiklos sritis. Kalbant apie naujos visuomenės tipą, ji

dažnai vadinama "globalia visuomene", kuri, pasak mokslininkų, ateityje iš dalies eliminuos klasinius ir geografinius žmonių skirtumus (Kamionko: 1991). Vieni pirmųjų informacijos visuomenės atsiradimo būtinybę pastebėjo Japonijos mokslininkai, kurie pabrėžė, kad ateityje materialinės vertybės bus pakeistos dvasinėmis. Informacijos visuomenė - tai nauja žmonijos visuomenė, kardinaliai besiskirianti nuo prieš tai buvusios industrinės visuomenės. Minėti naujos visuomenės pagrindiniai bruožai, vadovaujantis Y.Masudos informacijos visuomenės koncepcija (Masuda: 1982), yra: nuolatinis žinių siekimas ir savišvieta, kadangi, kaip žinia, informacijos visuomenė - tai intelektualiais produktais paremta visuomenė, kurios svarbiausias produktas - informacija, o minėto produkto išteklius - žinios. Kaip pažymi Y.Masuda, materialinės vertybės informacijos visuomenėje jau nebeturi tokios didelės reikšmės socialiniame individo gyvenime, kaip tai buvo pastebima iki XX šimtmečio pabaigos, kadangi dauguma žmogaus interesų persikelia į intelektualią veiklos ir vertybių sritį; masinė informacijos technologijų invazija ne tik į valdymo, verslo sektorius, bet ir į asmeninį (privatų) individo gyvenimą; informacijos technologijų panaudojimas įvairiose visuomenės veiklos srityse tampa natūraliu visuomeniniu informaciniu procesu; Keičiasi ne tik technologijos, bet ir viešojo administravimo sistema. Informacijos visuomenėje viešojo administravimo raida vyksta tradicinio arba senojo viešojo administravimo ir naujosios vadybos idėjų sandūroje. Ją stipriai veikia globalizacijos procesai, bei naujos informacinės technologijos (Domarkas: 2006).

1.2. Demokratijos modelių transformacija

Demokratija yra visuomenės, kurioje suprantamos ir gerbiamos kiekvieno individo teisės ir pareigos, tvarkymosi principas. Terminas "demokratija" dažnai prilyginamas politiniam liberalizmui, tuo būdu, pagrindinės žmogaus teisės, tokios kaip teisė išpažinti religiją, teisė laisvai reikšti mintis, lygybė prieš įstatymą ir t.t. tampa demokratijos sinonimu. Demokratinėje visuomenėje gyventojų daugumos vaidmuo apibūdinamas kaip aktyvus, o ne pasyvus. Klasikinės demokratijos modelis ir jo kritika darė nuolatinį poveikį moderniajam Vakarų politiniam mąstymui: modelis buvo įkvėpimo šaltinis daugeliui demokratinių mąstytojų, o kritika veikė kaip įspėjimas dėl demokratinės politikos pavojų. Tačiau nei modelis, nei jo kritika nedarė tiesioginės teorinės ir praktinės įtakos išnykus senovės miestams – valstybėms. Pats modelis sugrįžo į Europos politinę mintį tik Italijos Renesanso ir Italijos miestų – respublikų suklestėjimo laikais, ir tik Rousseau (1712 – 1778) ar dar vėliau Marxas (1818-1883) ir Engelsas (1820-1895) iš naujo visiškai išnagrino, suformulavo ir gynė daugelį tiesioginio piliečių dalyvavimo idėjos aspektų. Iki pat aštuonioliktojo šimtmečio pradžios nedaugelis plačiai dėsiusių savo

pažiūras autorių manė, kad demokratija yra pageidautinas politinio gyvenimo organizavimo būdas (Held: 2002, 51).

	Pagrindimo principai	Pagrindiniai bruožai	Bendrosios sąlygos
Klasikinė demokratija	Piliečiai turi būti politiškai lygūs, kad būtų laisvi pakaitomis valdyti ir būti valdomi.	Tiesioginis piliečių dalyvavimas įstatymų leidžiamajame ir teisminėje veikloje. Aukščiausia valdžia – piliečių susirinkimas. Aukščiausia valdžia apima visus bendrus miesto reikalus. Įvairūs kandidatų į valstybines pareigas atrinkimo būdai (tiesioginiai rinkimai, burtai, rotacija). Nėra privilegijų, skiriančių paprastus piliečius nuo valstybės pareigūnų. Išskyrus su karyba susijusias pareigas, vienas asmuo gali eiti tas pačias pareigas ne daugiau kaip du kartus. Visos pareigos trumpalaikės. Apmokamos valstybinės pareigos.	Mažas miestas – valstybė su žemdirbių apgyvendintomis apylinkėmis. Vergovinė ekonomika, kurianti “laisvą” laiką piliečiams. Namų ruoša, t.y. moterų darbas, duoda laisvę vyrams atsidėti viešosioms pareigoms. Piliečių skaičius ribotas ir palyginti nedidelis.

1 pav. Klasikinės demokratijos modelis

Nors klasikinės demokratijos pagrindiniai bruožai ir buvo tiesioginis piliečių dalyvavimas įstatymų leidžiamajame ir teisminėje veikloje, tačiau pabrėžtina, kad vyravo vergovinė ekonomika, moterys dirbo tik namų ruošos darbus, ir tik vyrai turėjo galimybę atsidėti viešosioms pareigoms. Kita vertus, tuo metu vyravo ribotas piliečių skaičius, kas šiandien egzistuojančiam demokratijos modeliui visiškai netinka.

Nuo klasikinės senovės iki septyniolikto šimtmečio demokratija buvo daugiausia siejama su piliečių asamblėjomis ir viešaisiais susirinkimais. Baigiantis aštuonioliktam šimtmečiui, toks rinkimasis pradėtas traktuoti kaip piliečių teisė dalyvauti reiškiant kolektyvinę valią per išrinktus atstovus (Bobbio:1989, p. 144). Atstovaujamosios liberaliosios demokratijos teorija iš esmės iš naujo sudėliojo demokratinės minties atskaitos taškus: praktiniai apribojimai, kuriuos demokratijai primeta gausūs piliečiai ir kurie buvo pagrindinis kritikos (antidemokratinės) taikinys, praktiškai buvo įveikti. Atstovaujamąją demokratiją buvo galima šlovinti kaip

atskaitingą ir įmanomą valdymą, potencialiai stabilų didelėse teritorijose ir ilgalaikį (Dahl: 1989, 28-30).

	Pagrindimo principai	Pagrindiniai bruožai	Bendrosios sąlygos
Ugdomoji demokratija	Dalyvavimas politiniame gyvenime būtinas ne tik individų interesams apsaugoti, bet ir išprususiems, atsidavusiems ir tobulėjantiems piliečiais ugdyti. Politinis atsidavimas lemtingai svarbus "kilniausiai ir harmoningai" individo sugebėjimų plėtrai.	Liaudies suvėrinėtas ir visuotinė balsavimo teisė (kartu su "proporcine" balsų paskirstymo sistema). Atstovaujamas valdymas (renkami vadovai, reguliarūs rinkimai, slaptas balsavimas). Konstituciniai saugikliai, garantuojantys valstybinės valdžios apribojimus ir padalijimą bei užtikrinantys individo teises, pirmiausia susijusias su minties, jausmų, skonio, diskusijų, spaudos, būrimosi laisve ir individualiai pasirinktų "gyvenimo planų" įgyvendinimu. Aiškus parlamentinės asamblėjos ir valstybinės biurokratijos atskyrimas, t.y. išrinktų ir specialisto (žinovo) administratoriaus funkcijų atskyrimas. Piliečių įtraukimas į įvairias valdžios šakas per balsavimą, platų dalyvavimą vietos valdžioje, viešuose debatuose ir prisiekusiųjų žiuri.	Nepriklausoma pilietinė visuomenė ir minimalus valstybės kišimasis. Konkurencinė rinkos ekonomika. Privati gamybos priemonių nuosavybė ir valdymas kartu eksperimentuojant su "bendruomene" arba kooperacinėmis nuosavybės formomis. Politinis moterų išlaisvinimas, bet apskritai išsaugomas tradicinis darbo pasidalijimas namie. Nacionalinių valstybių sistema su išplėtotais tarpvalstybiniais ryšiais.

2 pav. Ugdomosios demokratijos modelis

Ugdomosios demokratijos modelis, kuriame vyrauja parlamentinės asamblėjos ir valstybinės biurokratijos atskyrimas. Čia valdymas vyksta būtent eksperimentuojant su bendruomene ir štai čia jau atsiranda politinis moterų išsilaisvinimas, tačiau lieka tradicinis darbo pasidalijimas namie. Kaip teigia F.Websteris, “jau nyksta skirtumai tarp seniau savo darbu, politinėmis ir klasinėmis pažiūromis išsiskirdavusių regionų. Gamybos gausėjimas ir paslaugų srities profesijų gausėjimas pakeitė ir lyčių padėtį” (Webster: 2006, 86).

Nors elektroninių informacinių technologijų pirmtakų mokslo ir pramonės srityse galima aptikti iki XX a. penktojo dešimtmečio, tačiau svarbiausi technologiniai lūžiai įvyko per Antrąjį pasaulinį karą ir pokario laikotarpiu. Tuomet buvo sukonstruotas pirmasis programuojamas kompiuteris bei tranzistorius – mikroelektronikos šaltinis – XX a. (Castells: 2005, 64).

Tuo metu, su naujomis technologijomis ir jų atsiradimu, vyravo M.Weberio biurokratinis valdymo modelis, kurį jis išplėtojo XX a. pradžioje nagrinėdamas modernią valstybę, pažymėjo, kad skirtumas tarp valstybės ir privačios įmonės yra tariamas. “Abi iš esmės yra vienuosės. Moderni valstybė yra “įmonė”, visuomeniškai ir mokliškai gerbiama taip pat, kaip fabrikas – būtent už tai, kas jai yra istoriškai specifiška” (Weber, 1976:825). Sukūręs idealų biurokratinio valdymo tipą, Weberis pateikė teorinį požiūrį į ano meto visuomenės situaciją, pasižymėjusią administracinio aparato didėjimu. Plėtojant biurokratijos modelį, vyraujanti idėja buvo racionalizmas, daręs didelę įtaką tiek institucijoms, tiek pasauliniam pasaulėvaizdžiui bei praktinei gyvenimo kasdienybei. “Biurokratija yra racionalios prigimties: taisyklės, tikslas, priemonės, “dalykiškasis” asmeniškumo nebuvimas lemia jos elgesį (Weber, 1976:578).

Biurokratinį valdymo modelį lemia racionaliai taikoma teisė ir racionaliai sumanyti reglamentai. Specifinis šios biurokratijos funkcionavimo būdas, pirmą kartą visapusiškai išplėtotas tik “modernioje” valstybėje ir plačiai išsivysčiusio kapitalizmo sąlygomis, apima šiuos požymius (žr. Weber, 1976:551 ir toliau):

- principas, pagal kurį valdymo kompetencija, reglamentai ir įstatymai nustatomi remiantis taisyklėmis;
- būtina reguliari veikla, griežtai suskirstyta į tarnybines pareigas;
- tam būtina įsakymų prievarta, kuri taip pat yra griežtai suskirstyta ir apribota įstatymų;
- pareigų vykdymas yra užtikrinamas priimant į tarnybą asmenis, turinčius nustatytą kvalifikaciją;
- tarnybinės hierarchijos ir instancijų pavaldumo principas lemia griežtą aukštesniosios ir žemesniosios vadovybės tvarką ir žemesniosios grandies pavaldumą aukštesniajai;

- darbo ir privačios srities atskyrimo principas: dirbantys tarnautojai pavaldūs vienai vadovybei. Jų naudojamų daiktinių priemonių visuma sudaro biurą. Panaikinama galimybė tarnautojams asmeninius tikslais naudoti pinigus ir priemonėmis;

- visų specializuotų tarnybų įvadinis specialybės mokymas;

-visiškas tarnautojų užimtumas darbovietėje:pažangi tarnyba, didesnis, su buvusiu anksčiau, užimtumas tarnyboje, reikalauja, kad tarnautojas veiklai skirtų visas jėgas;

- taisyklių saistomos tarnybos principas: taisyklių žinojimo būtinybė verčia tarnautojus išmanyti tam tikrą sritį (teisę, administravimą, dokumentalistiką). Vadovybei nėra reikalo priimti taisykles atskiriems atvejams, užtenka priimti tik abstrakčias, visuotinai galiojančias taisykles.

Šio biurokratijos modelio bruožai iki šiol pasireiškia daugelyje viešųjų administracijų ir įmonių. Polinkį į biurokratinę struktūrą ir biurokratinį veikimą turi ypač didelės struktūros, kurios beveik visur yra tik biurokratinės. Vykdam užduotis tai joms garantuojamas planavimas, įgyvendinimas ir kontrolė. Jau XIX ir XX amžių sandūroje Weberis pasakė:” Šiek tiek menkesnis modifikuotas biurokratijos marširavimas vyksta tik savivaldybių valdymo srityje. Kuo savivaldybė didesnė, arba kuo daugiau ji turi nuo jos techniškai ir ekonomiškai priklausomų lokalių darinių, tuo yra pastebimesnis šis biurokratijos pasireiškimas” (Weber, 1976:825).

Žvelgiant į M.Weberio biurokratinį valstybės, o tuo pačiu ir savivaldos modelį, galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje, vis dar yra išlikęs biurokratinis Weberio valdymo modelis, kai įtakingų valdininkų aparatas visiškai nepriklauso nuo visuomenės narių valios ir yra prieštaringas demokratijai, kur valdžia kyla iš visuomenės daugumos valios.

Weberio svarstymai orientavosi į visuomeninį politinį XIX a. pabaigos foną, ir, šiandien, reflektuodami besiplėtojančias administravimo sistemas, lygiai taip pat turime ryžtis atsižvelgti į visuomenės įvykusius pokyčius. Net jei ir ne kiekviena viešoji institucija gali aiškiai atitikti biurokratinio modelio idealus ir vargu ar yra sudaryta tik iš idealių “biurokratų”, vis dėlto, vis labiau įsivyrąja tokių valdymo struktūrų, kurios būtų bent prilygintos Weberio samprotavimams, deficitas (žr. Hill, 1997b: 5, tai kritikuoja Pollitt (2000: 184-185).

Dalyvaujamoji visuomenė privalo būti ekspertinė visuomenė, visuomenė, sugebanti eksperimentuoti po to, kai bus radikaliai reformuotos nelanksčios struktūros, kurias buvo primetęs privatus kapitalas, klasiniai santykiai ir kitokia sisteminė galios asimetrija.

	Pagrindimo principai	Pagrindiniai bruožai	Bendrosios sąlygos
Dalyvaujamoji demokratija	Vienodą teisę į laisvę ir saviugdą	Tiesioginis piliečių dalyvavimas pagrindines visuomenės	Tiesioginis daugelio socialinių grupių skurdžios padėties

galima įgyvendinti tik “dalyvaujamoje visuomenėje”, visuomenėje skatinančioje politinės veiklos efektyvumo jausmą, puoselėjančioje rūpinimąsi kolektyvinėmis problemomis ir pradedančioje formuoti sąmoningus piliečius, galinčius nuolatos domėtis valdymo procesu.	institucijas, tarp jų darbo vietą ir vietos bendruomenę. Partinės sistemos reorganizavimas padarant partijų pareigūnus tiesiogiai atskaitingus nariams. “Dalyvaujamosios partijos” veikia parlamentinėje arba kongresinėje struktūroje. Palaikoma atvira institucijų sistema, kad būtų garantuojama galimybė eksperimentuoti su politinėmis formomis.	gerinimas perskirstant materialinius išteklius. Atvira informavimo sistema, kad sprendimai būtų priimami sąmoningai. Vaikų priežiūros pertvarkymas, kad moterys ir vyrai turėtų galimybę dalyvauti viešajame gyvenime.
--	--	--

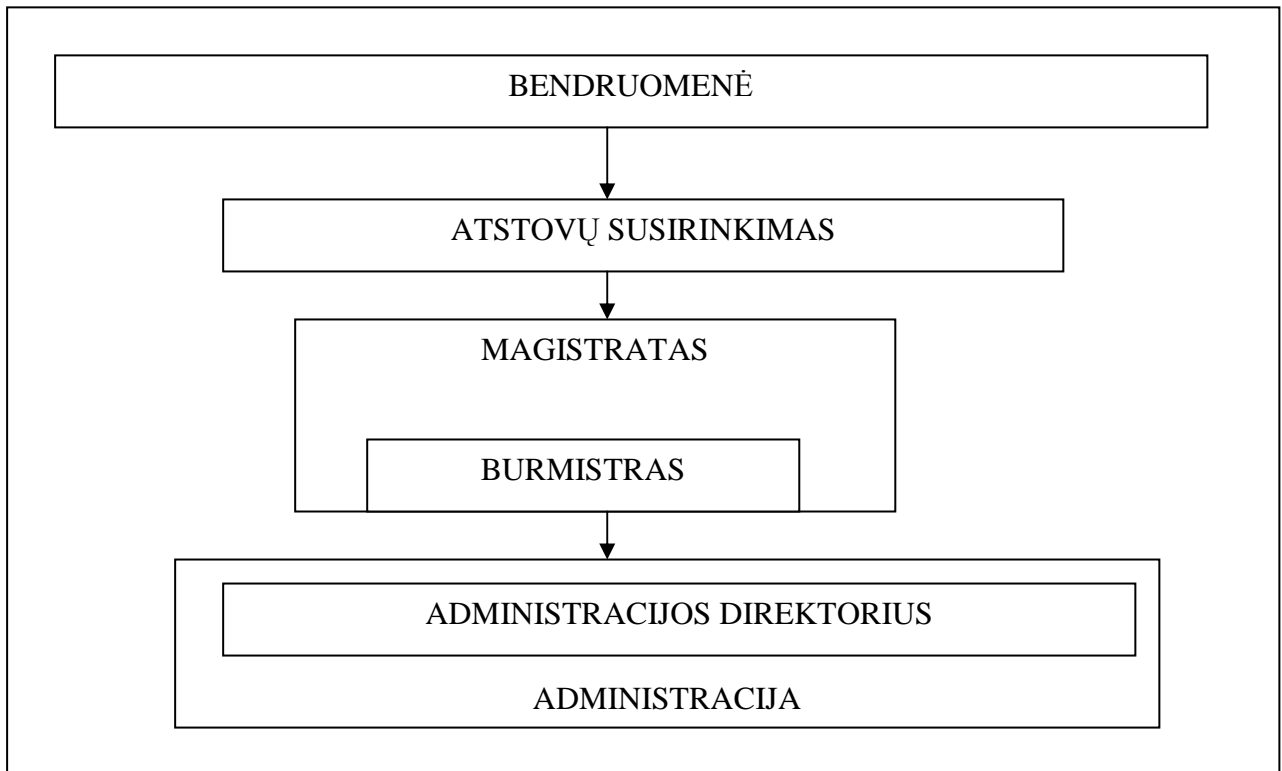
3 pav. Dalyvaujamosios demokratijos modelis. Modelis sudarytas remiantis pagrindiniais Macphersono ir Pateman teorijų elementais (Held: 2002, 312).

Dabartinė demokratija neapsiriboja tik piliečių dalyvavimu laisvuose rinkimuose. Demokratijos samprata apima ir gyventojų galimybę daryti įtaką jiems svarbiems kasdieniams sprendimams. Vietos savivalda būtent ir suteikia tokią galimybę – būti arčiau pačių valdžios institucijų ir veikti jų priimamus sprendimus. Piliečių ir valdžios artumas, leidžia piliečiams lengviau kontroliuoti vietos valdžios institucijas, vertinti ir taisyti jų vykdomą politiką. Todėl vietos savivalda yra vienas iš demokratijos principų.

1.3. Savivaldos modelių transformacija

Greta besikeičiančių demokratijos modelių, keičiasi ir savivaldos modeliai. Pasaulyje egzistuoja apie dvidešimt savivaldos modelių, bet patys populiariausi ir plačiausiai taikomi yra keturi –

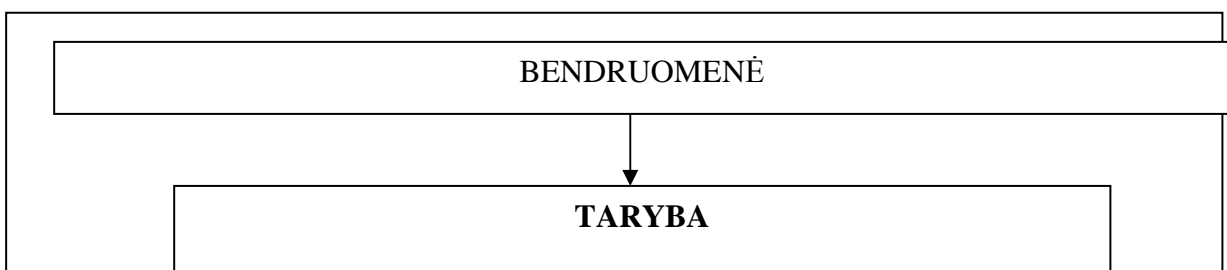
penki. Likusius galima laikyti šių atmainomis ar variantais. Tačiau visų jų esminis skirtumas yra - arba vyriausias savivaldybės pareigūnas yra renkamas tiesiogiai atskiruose rinkimuose visuotiniu ir slaptu bendruomenės balsavimu, arba jį renka bendruomenės išrinkta atstovaujamoji institucija. Antras skirtumas – arba politikai patys vykdo savo sprendimus, arba tam samdo profesionalią komandą. Šie modeliai gali būti suderinami su visais organizaciniais struktūriniais tipais (Lazdynas: 2005, 112). Vienas iš seniausių savivaldybės viešojo administravimo modelių, kurio ištakos siekia dar senovės Romos laikus yra Magistratas. Lotyniškai šis žodis reiškia aukščiausią tarybą. Taip vadinosi ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų savivaldybės valdyba. Dabar šis modelis vartojamas Austrijos, Vokietijos Brėmeno, Heseno, Šlezvigo, Holšteino žemėse, Prancūzijoje, JAV, daugiausia dideliuose miestuose. Rinkėjai pagal mažoritarinę sistemą atskiruose rinkimų apygardose renka ne tarybą, o kartą ar du per metus susirenkantį atstovų susirinkimą, kuris išrenka kolektyvinį vadovaujantį organą – magistratą, susidedantį iš burmistro, magistrato narių ir etatinių darbuotojų. Atstovų susirinkimas tvirtina biudžetą ir jo vykdymo ataskaitas bei strateginius planus, visus kitus klausimus sprendžia magistratas. Burmistrą dažniausiai renka bendruomenės atstovų susirinkimas, bet gali rinkti ir piliečiai atskiru balsavimu. Burmistras pavaduotojų neturi, gali būti tik patarėjai. Kai kur, vykdančiojo burmistro pareigas po pusmetį ar metus eina vis kitas magistrato narys. Ir vienu ir kitu atveju, burmistras yra laikomas bendruomenės galva ir turi teisę atstovauti jai visose instancijose. Dažnoje savivaldybėje jis yra išlaikęs ir taikos teisėjo pareigas bei teises (Lazdynas:2005, 112).

4 pav. Magistrato savivaldos modelis

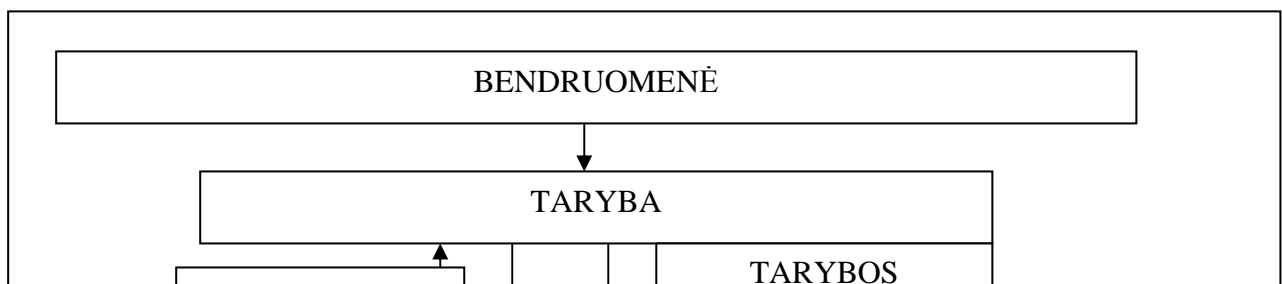
Burmistro įgaliojimai, nesvarbu ar jis skiriamas visai magistro kadencijai, ar jos daliai, gali būti sustabdomas tik laikinai, savivaldybės konstitucijoje nustatytam laikui arba iki paaiškės aplinkybės, kuriomis remiantis buvo reiškiamas nepasitikėjimas. Jis gali būti pašalintas iš pareigų tik įsigaliojus teismo nutarčiai. Magistratas suformuluoja bendruomenės politiką ir pateikia ją vykdyti magistrato pasamdytam profesionaliam administracijos direktoriui su jo sudarytai komandai. Taikant magistrato modelį mažą įtaką turi partijos, nors jos ir dalyvauja bendruomenės atstovų rinkimuose bei kelia savo atstovus į magistrato narius. Tačiau partijos gali nuolat kontroliuoti magistrato darbą per bendruomenės atstovų susirinkimo sudaromas dažniausiai visuomenines kontrolės institucijas. Magistrato darbo auditui paprastai samdomas nepriklausomas auditorius (Lazdynas: 2005, 113).

Kitas savivaldos modelis yra burmistras. Daugelio šalių nedidelėse bendruomenėse rinkėjai pagal proporcinę sistemą renka periodiškai posėdžiaujančią tarybą, kuri savo pirmajame posėdyje išrenka burmistą ir jo pavaduotojus, ir, sudaro, nebūtinai iš savo narių, savivaldybės valdybą. Burmistras yra ir tarybos ir valdybos pirmininkas, tačiau jis nebūtinai turi būti tarybos narys. Šį savivaldos modelį buvo bandyta įvesti Lietuvoje 1990 – 1992 m., bet dėl silpnų partijų ir dėl to, kad tarybos nariai, rinkti pagal mažoritarinę sistemą praktiškai atstovavo tik sau, jis nepasiteisino. Panašus modelis naudojamas ir sudarant daugelio šalių savivaldžius regioninius atstovaujamuosius organus (Lazdynas:2005, 114).

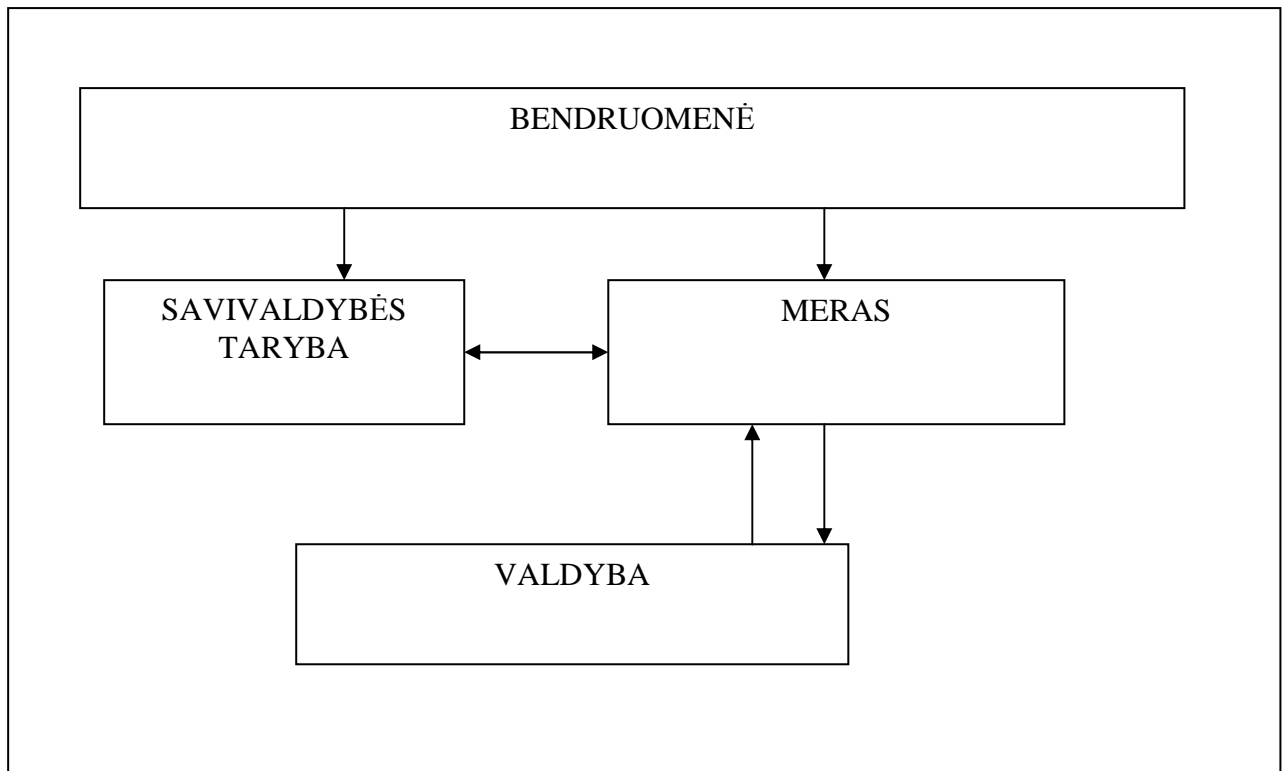
5 pav. Burmistro savivaldos modelis

Municipalitetas – plačiausiai Europoje paplitęs savivaldybės organizavimo modelis. 1995 – 2003 m. nepilnas jo variantas buvo naudojamas ir Lietuvoje. Municipaliteto rinkėjai pagal proporcinę sistemą renka tarybą, o ši iš savo tarpo merą ar burmistrą, kuris yra politinis bendruomenės atstovas. Dar šis modelis vadinamas „silpno mero modeliu“, nors, palyginti su magistratu, municipaliteto galva gali vadovauti ir tarybos, ir valdybos posėdžiams, ir tiesiogiai kontroliuoti administracijos veiklą. Aukščiausio savivaldybės pareigūno – mero (burmistro) kadencija sutampa su tarybos kadencija. Taryba gali atšaukti ar revizuoti jo potvarkius ir valdybos nutarimus. Kai kur yra renkamas atskiras tarybos pirmininkas, kurio pareigos apmokamos tik iš dalies, tarybos nustatyta tvarka. Tarybos skiria profesionalų direktorių, kuris yra juridinis bendruomenės atstovas, juridinio asmens - savivaldybės administracijos vadovas ir, jeigu administracijos valdyba sudaroma iš administracijos padalinių vadovų, vadovauja valdybai. Taryba formuoja savivaldybės politiką ir priima sprendimus, kuriuos vykdo administracija. Tačiau tarybos sprendimus rengia arba specialus komitetas, arba sektoriniai komitetai, o jų vykdymą kontroliuoja burmistro vadovaujama politinė valdyba, paprastai sudaroma iš komitetų pirmininkų. Municipalitetas labiau negu bet kuris kitas modelis, į bendruomenės administravimą įtraukia plačiuosius visuomenės sluoksnius (Lazdynas : 2005, 115).

6 pav. Municipaliteto savivaldos modelis

Ketvirtasis savivaldos modelis yra Majoratas. Tai „stipraus mero“ modelis, nes rinkėjai atskirai renka ir savivaldybės tarybą ir merą, kuris tampa ir tarybos ir valdybos, kurią taryba sudaro mero siūlymu, pirmininku. Taip merui suteikiami tarsi papildomi įgaliojimai atstovauti bendruomenę, o meras apsaugomas nuo tarybos, kurioje, vis tik, atstovaujami konkrečių politinių ir ekonominių grupių interesai, įtakos. Šiame modelyje griežtai atskiriamos atstovaujamoji (taryba) ir vykdomoji (meras ir valdyba) valdžios. Kiekvienos jų įgaliojimai būna aiškiai apibrėžti įstatymu ir savivaldybės statutu. Meras skiria ir atleidžia visus savivaldybės administracijos vadovus, pats vadovauja visiems valdymo organams, gali vetuoti tarybos sprendimus, pats teikia savivaldybės biudžetą tvirtinti tarybai ir pats atsako už jo vykdymą. Stiprus meras paprastai neturi pavadootojų, tačiau į sprendimų rengimą įtraukiama bendruomenė, kurios deleguoti atstovai sudaro visuomenines komisijas. Taryba ir valdyba tiesioginių dalykinių santykių beveik neturi. Visi ūkiniai klausimai sprendžiami tik per merą, o savivaldybės suformuluotus politinius klausimus - savivaldybės ilgalaikę strategiją, trumpalaikius planus, programas, taryba pateikia merui, kaip savo kadencijos politinę platformą. Šio savivaldos modelio variantas paplitęs maždaug pusėje JAV savivaldybių, turinčių korporacijų teises. Stipraus mero vadovaujamos jos gali valdyti, pirkti, parduoti savo nuosavybę, dalyvauti versle, imti ir teikti paskolas, sudaryti įvairius sandorius, tuo didindamos savivaldybės pajamas ir galimybes teikti bendruomenei daugiau paslaugų (Lazdynas: 2005, 116).

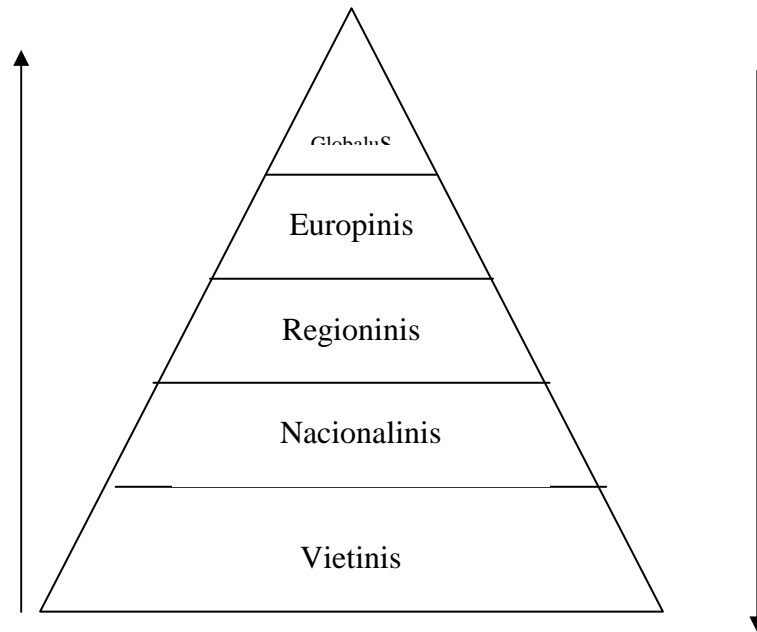

7 pav. Majorato savivaldos modelis

Labiausiai šiuolaikinės demokratijos principus atitinka municipaliteto savivaldos modelis. Lietuvoje naudotas 2002-2005m. įvykdytos savivaldos principų pataisos nesukūrė aiškaus ir visiems priimtino modelio. Netgi nėra aišku, kas yra savivaldybės galva – meras, kurį renka taryba iš bendruomenės išrinktų atstovų, ar administracijos direktorius, kurį taryba paskyrė mero teikimu. Netrukus po šios reformos kituose įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose valstybės institucijoms buvo nurodyta su savivaldybe bendrauti tik per direktorių, apeinant ne tik merą, bet ignoruojant ir tarybą. O taip neturi būti (Lazdynas:2005, 117).

2.Valdymas ir jo transformacija informacijos visuomenėje

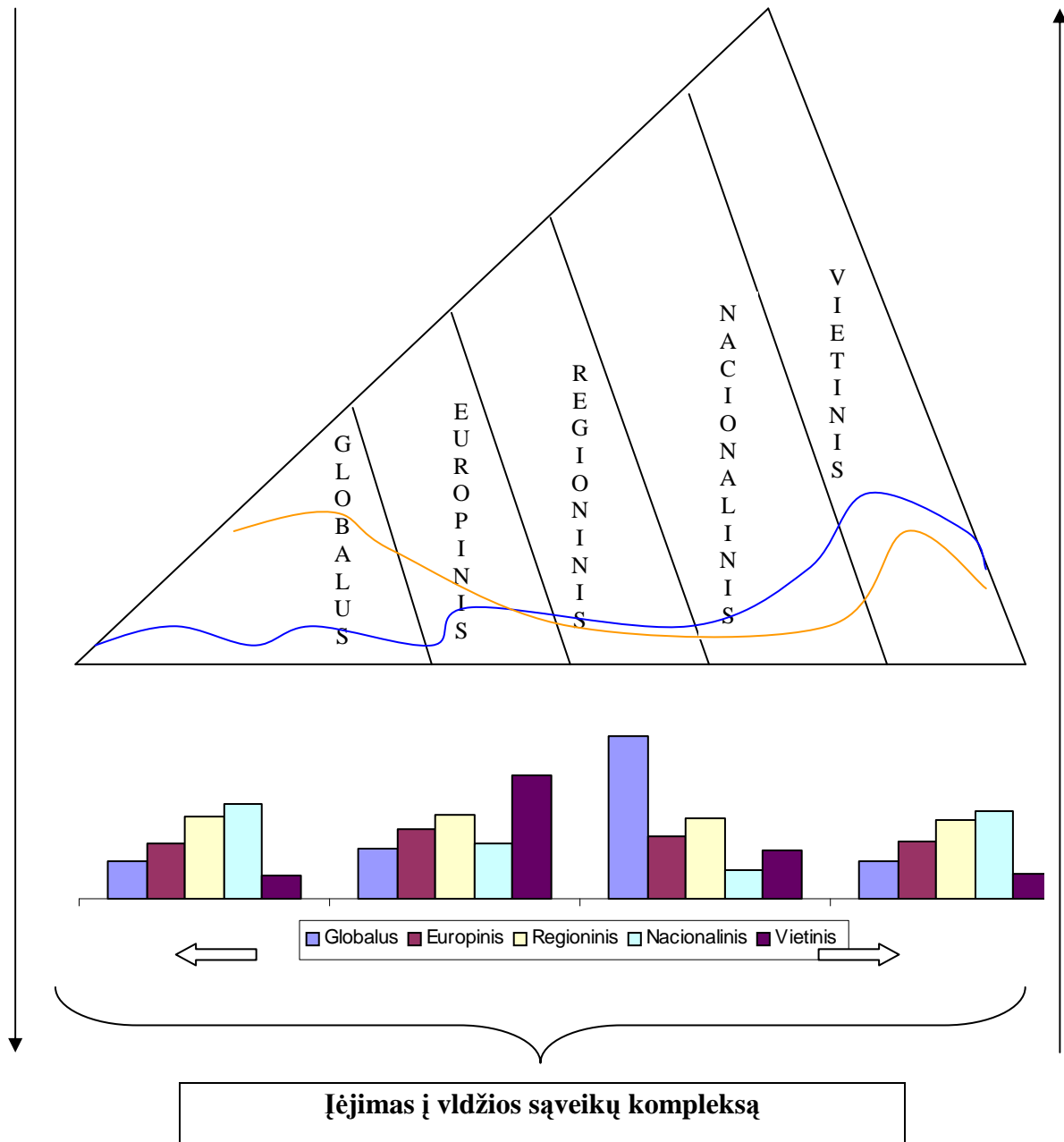
Informacijos visuomenėje keičiasi ne tik pats valdymas, bet ir valdžia. Žinoma, kad šiuolaikinio valdymo pokyčius įtakoja globalinis kontekstas. Yra keliami vis didesni reikalavimai technologinei skvarbai viešojo administravimo ir valdymo srityse, diegti naujus metodus ir gerinti profesinį rengimą, siekiant padidinti administracinius gebėjimus bei valdymo efektyvumą. Tačiau bendrieji reikalavimai patys savaime tik atkreipia dėmesį į patį faktą, kad pasikeitusi tikrovė keičia ir reikalavimus, bei suformuoja ir naujus poreikius, taip pat ir iššūkius, bet nepateikia vaizdo, kaip visa tai vyksta (Augustinaitis :2005, 9-17).

8 pav. Daugiapakopis valdymo modelis su hierarchinių ryšių dominavimu

Pastaruojū metu vis labiau ryškėja nauja pačio valdymo sąvoka, kuri yra susieta su instituciniu valdymu ir valdžios santykiais. Valdymas pradeda tiesiogiai atspindėti kompleksinius institucinio valdymo santykius įvairiakryptėje valdymo aplinkoje (multilevel governance). Globalizacijos procesai keičia ne tik patį valdymą, valdymo sampratą, formas, bet ir socialinį vaidmenį. Valdžia darosi ne vien tik valdžia, ji pradeda tiesiogiai įtakoti daugelį žmogaus gyvenimo ir veiklos sričių, kai valdymas yra susiejamas su kultūriniais, politiniais, ekonominiais procesais, darbo ir gyvenimo būdu ir t.t. (Augustinaitis :2005, 9-17).

Valdymo matu ir kriterijumi tampa požiūris iš vadinamojo globaliojo valdymo (global governance) pozicijų. Svarbu ir tai, kad naujadaras “įvairiakryptis valdymas”, “įvairiasluoksnis valdymas” ar “daugiapakopis valdymas” (multilevel governance) iš esmės parodo ir skirtingo masto ir poveikio valdymo procesų kompleksą vienovę pradedant vietiniu, t.y. lokaliu, ir baigiant globaliu valdymo lygiais (pav.8) (Augustinaitis :2005, 9-17).

9 pav. Horizontalus įvairiakrypčio valdymo modelis su kompleksinių sąveikų dominavimu.

Toks valdymo supratimas klostosi ne šiaip sau ir turi teoriškai paaiškinamas priežastis, t.y. komunikacinės struktūros pasikeitimus ir technologines valdymo sąveikų realizavimo formas.

Komunikacijos procesų atžvilgiu visi valdymo procesai tampa lygiaverčiai, nepriklausomai nuo hierarchinio lygio ir administracinio pavaldumo. Sprendimų priėmimo procesas vyksta ne nuosekliai ir ne tradicine kryptimi, t.y. iš apačios į viršų ir iš viršaus į apačią, o horizontaliai ir skirtingu mastu skirtingose valdymo pakopose. Čia išryškėja ir dar vienas svarbus aspektas, vadinamas multi-lateralinis aspektas, t.y. nepriklausomas nuo geografinio išsidėstymo. Tai rodo, kad valdymas vyksta kaip kompleksinis procesas, kuriame tradicinis sistemiškumas vis labiau praranda savo formalųjį dominavimą pusiausvyroje su visapuse sąveikų vadyba. (pav.9)(Augustinaitis :2005, 9-17).

Tokie informacijos visuomenės valdymo pokyčiai ir jų poreikis yra grindžiami visuomenės pokyčiams ir naujiems poreikiams. Pasikeitusi visuomenė ir jos gyvensena savaime reikalauja naujų valdymo ir viešojo administravimo formų. Senoji klasikinė valdymo struktūra ir principai iš esmės sukurti visuomenės administravimui (Augustinaitis :2005, 9-17).

Iš čia kyla ir įtaka valdymo organizavimui, kai tradiciniai, formalūs organizavimo būdai paprasčiausiai nepajėgia apimti tokios kintančios įvairovės, o besikeičianti socialinė struktūra reikalauja ir kitokių valdymo formų. Tai reiškia, kad tradicinių formalių politinių instrumentų, kurie yra labai griežtai reglamentuoti teisiniu požiūriu, jau pradeda nebeužtekti. Kitaip sakant šiuolaikinis valdymas po truputį perkelia akcentus nuo teisinio prado link komunikacinių prioritetų, padedančių rasti konsensumą, nustatyti tolerancijos ribas ir taisykles, derinti interesus, vertybes ir lūkesčius, ieškoti originalių ir inovacinių sprendimų (Augustinaitis :2005, 9-17).

Susidūrus su savivaldybių biurokratija, paprastai yra teisinamasi netobulais įstatymais ar jų priešprieša, tačiau iš esmės yra dvi pagrindinės priežastys, kurios atitolina piliečių ir savivaldybių bendravimą ir bendradarbiavimą. Pirmiausia, tai yra tikrai netobuli įstatymai, kurie ženkliai atsilieka nuo realybės ir visiškai netinka šiandieninės visuomenės poreikiams, ir antra, tai tie patys įstatymai nepajėgia reguliuoti tikrovės, o tai sudaro sąlygas piliečių ir valdžios susvetimėjimui ir didina atstumą tarp jų. Tokia savivalda negali būti sava, nes turi visai kitokią savo prigimtį ir organizavimo būdą, nei jis yra reikalingas šiandieninei gyvensenai. “Kaip pasekmė, tradicinė valdymo piramidė ištuštėja –ji tiesiog teisiškai ir administraciškai “neuždengia” tų įprastinių socialinių sluoksnių ir specializuotų veiklų bei funkcijų, kurias anksčiau praktiškai apimdavo. Piliečiai ir jų veiklos lieka tarsi šalia valdžios piramidės ir savo gyvenimo būdu, lūkesčiais ir interpretacijomis “nesutelpa” į kietus biurokratinis procesus. Dėl to valdžia atrodo neskaidri, ja nepasitikima, net korupcija tampa iškreipta socialinio saito forma kaip pakaitinis “žmogiško” sugyvenimo imitavimas” (Augustinaitis :2005, 9-17).

Multistakeholderinis požiūris į valdymą atspindi vis labiau ryškėjančius komunikacinius visuomenės sandaros kriterijus (Augustinaitis: 2003) ir tuo pačiu pabrėžia informacijos ir komunikacijos veiksnių pirmaeilįumą. Jis atskleidžia, kaip žmonės ir organizacijos turintys skirtingus veiklos pagrindus ir prielaidas gali veikti kartu didėjant socialiniam, politiniam ir ekonominiam kompleksiskumui. Šiuo atveju suinteresuotieji (stakeholders) yra tie, kurie turi interesus priimant sprendimus, taip pat kaip ir asmenys, kurie šiuos interesus atstovauja ar reprezentuoja interesų grupes didinant įtaką, veikiant sprendimus, dalyvaujant veikloje. Tokie procesai yra politinės komunikacijos ir tarptautinės politinės komunikacijos objektas (Augustinaitis:2005, 9-17).

Valdymo formų transformacija informacijos visuomenėje atveda prie elektroninės valdžios (toliau e.valdžios) prigimties. E.valdžios modelis iš esmės yra priešingas tradicinės valdžios sandarai ir veikimui. Tradicinės valdžios struktūra turi savo hierarchiją, o e.valdžia yra dinamiška individualizuota, remiasi žinojimo aplinkomis ir vadyba, pabrėžia sąveikų ir interakcijų vaidmenį, turi faktiškai neribotas plėtros galimybes ir kas svarbiausia – atspindi vis didėjantį visuomenės kompleksiskumą (Augustinaitis:2005, 9-17).

2.1.Elektroninė valdžia ir elektroninė demokratija

E.valdžios svarbiausios struktūrinės ir funkcinės ypatybės sutampa su informacijos visuomenės tendencijomis ir poreikiais, ir būtent tais, prie kurių nesugeba prisitaikyti ir negali realizuoti klasikinės valdžios struktūros ir modeliai. Pati elektroninė valdžia ir atskiri jos elementai sunkiai diegiami į tradicinės valdžios santykius – ji yra tarsi "svetimkūnis", turintis kitą vidinę logiką ir įprasminimą. Šiandieninėje valdymo struktūroje susiduriama su paradoksaliu dviejų tipų valdymo modelių lygiagretumu, konkurencija ir net dubliavimu – tas pačias funkcijas atlieka ir klasikinės valdymo sistemos, ir e.valdžia. Svarbiausia yra tai, kad elektroninis valdymas realizuoja multistakeholder'inės ir įvairiakryptės valdžios ir dalyvaujamosios demokratijos sprendimų priėmimo modelį. Itin svarbus e.valdžios vaidmuo yra integruojant viešuosius ir privačiuosius interesus, mokslo ir verslo santykius, valdant pilietiškumo santykius, akumuliuojant ir panaudojant socialinį kapitalą, plėtojant įvairių lygių paslaugas piliečiams ir verslui (Augustinaitis:2005, 9-17).

Informacijos visuomenėje keičiasi pati valdymo charakteristika. Įsigali valdymo samprata, kuri atitinka globaliosios raidos reikalavimus ir įtvirtina naujas demokratijos formas ir politinio valdymo instrumentus. Dabartinė valdymo transformacijos kryptis iš esmės sutelkta ties multi – stakeholderinio ir daugiapakopio valdymo (multi-stakeholders governance, multilevel governance) požiūrio tobulinimu (Augustinaitis:2005, 9-17).

Keičiasi ir pati e.valdžios sąvoka. Jeigu anksčiau ji reiškė tik paslaugų teikimą piliečiams elektroniniu būdu, tai dabar ši sąvoka yra keičiama į e.valdymo sąvoką, kurioje yra akcentuojama ne tiek viešosios paslaugos, kiek demokratiniai pokyčiai. Didelis dėmesys yra skiriamas būtent piliečių, pilietinių organizacijų ir santykių tarp politikų ir piliečių pokyčiams. Tokius pokyčius suformavo ir leidžia jiems pilnai funkcionuoti informacinės ir komunikacinės technologijos (Ndou V.: 2004).

E.valdžios efektyvumas priklauso nuo to, kaip yra taikomos informacinės ir komunikacinės technologijos e.administravimo, e.viešųjų paslaugų ir kitose srityse. E.valdžios veiksmingumui ir efektyvumui didžiausią įtaką daro informacinės ir komunikacinės technologijos ir jų pritaikymas skatinant demokratinį procesus.

Informacijos visuomenėje viešasis sektorius pradėjo atpažinti galimybes, siūlančias informacinių ir komunikacinių technologijų ir e.verslo modelius, kurie tinka piliečiams ir jie gali reikalauti, siūlyti geresnes paslaugas piliečiams ir tarpusavio vidaus procesams. Tapscottas ir Castonas (1993) argumentuoja, kad informacinių ir komunikacinių technologijų priežastys įtakoja “paradigmų perkėlimą” įtraukiant internetines inteligencijas. Paradigmų perkėlimo į viešąjį sektorių pristatymas pavaizduotas 10 pav.

Paradigmų keitimasis į viešąjį sektorių		
	Biurokratinė paradigma	Elektroninės valdžios paradigma
Orientavimasis	Produkcijos veiksmingumo kaina	Vartotojų pasitenkinimas ir kontrolė, lankstumas
Proceso organizavimas	Funkcijų racionalumas, skirstymas, vertikali hierarchijos kontrolė	Horizontali hierarchija, tinklinė organizacija, informacijos dalis
Valdymo principai	Valdymas pagal mandatai ir taisykles	Lankstus valdymas, tarp miestinė komanda dirbanti su centriniais koordinatoriais
Vadovavimo stilius	Įsakymas ir kontrolė	Palengvinimas ir koordinavimas, inovatyvūs verslininkai
Vidinė komunikacija	Iš viršaus žemyn, hierarchinė	Daugiapakopis tinklas su

		centriniais koordinadoriais, tiesioginė komunikacija.
Išorinė komunikacija	Centralizuota, formali, riboti kanalai	Formali ir nevaržoma tiesioginė ir greita atsakomoji reakcija, daugialypiai kanalai
Paslaugų pristatymo būdas	Dokumentinis būdas ir visuomeninis bendravimas	Elektroninis apsikeitimas, nėra tarpasmeninės interakcijos.
Paslaugų pristatymo principai	Standartizuotas, objektyvus, teisingas	Pritaikyta individualiam vartotojui, personalizuota.

10 pav. Vietinės valdžios ir elektroninės valdžios iniciatyva (Ho, 2002)

E.valdžia reiškia skirtingus dalykus skirtingiems žmonėms. Kai kurie tai apibrėžia paprastai, kaip skaitmeninę vyriausybinę informaciją arba kaip kelią patrauklios skaitmeninės transakcijos su klientais. Kitiems e.valdžia paprasčiausiai sudaro sukūrimą internetinių tinklalapių, kur informacija apie politikus ir vyriausybę yra netikra. “Pagrindinis informacijos visuomenės savivaldos požymis yra tai, jog abi pusės–vietos valdžios institucijos ir piliečiai – pripažįstamos lygiaverčiais partneriais, kurių aktyvumas turi įtakos bendruomenės gyvenimui ir gerovei. Vienas iš pagrindinių tikslų yra visavertės sąveikos užtikrinimas, kai:

- vietos valdžios institucijos turi grįžtamąjį ryšį iš piliečių, nuolat atsižvelgia į gaunamą informaciją ir atitinkamai koreguoja savo veiksmus ir programas;
- piliečiai sutelkia pastangas bendruomenės tikslų įgyvendimui ir suteikia paramą valdžios sprendimams;
- pilnavertės vietos valdžios ir gyventojų sąveikos pagrindas yra informacijos technologijos, jos garantuoja tarpusavio ryšį ir viešųjų paslaugų teikimą”(Augustinaitis:2000).

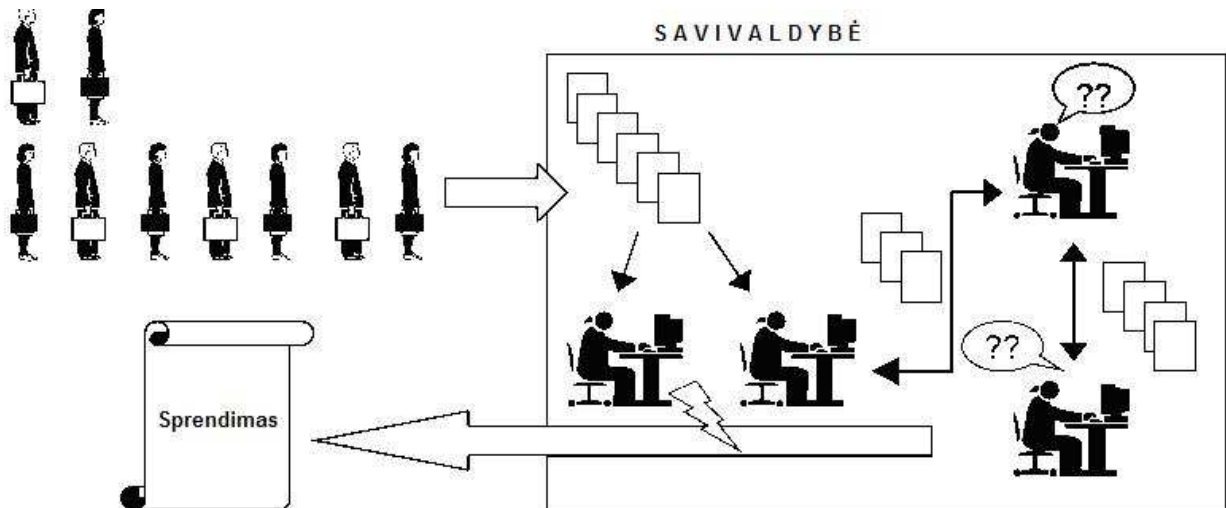
Plėtojant e.valdžios modelį Europoje vis daugiau dėmesio skiriama elektroninei savivaldai. Įvairiausi projektai vykdomi įvairiose Europos šalyse yra naudojami tam, kad paversti savivaldybes patraukliomis ir veiksmingomis savo piliečiams. Iš klasikinio savivaldos modelio yra pereinama į elektroninės savivaldos modelį (pav.11)

Klasikinis savivaldos modelis	Elektroninės savivaldos modelis
Pilietis turi eiti į savivaldybę, laukti ilgose eilėse, eikvojamas laikas ir nervai; administracinių paslaugų teikimas užtrunka labai ilgai; piliečiams teikiama informacija apie administracijos ir savivaldybės veiklą; savivaldybės darbuotojai turi didžiulius kiekius	Elektroninės savivaldos modelis išvengia tokių problemų, kurias turi klasikinės savivaldos modelis. Pilietis, kreipiasi elektroniniu būdu į savivaldybę, nurodydamas, kokios paslaugos jam reikia. Pagal klausimo sritį, šis persiunčiams tą sritį kuruojančiam

popierinio darbo; dideli dokumentų srautai ; daug procedūrinių formalumų; sudėtingas priėjimas prie vidinių ir išorinių išteklių.	savivaldybės darbuotojui. Jį išsprendus vyksta grįžtamasis ryšys. Taupomas laikas, nervai, popierius, kokybiškesnis rezultatas ir didesnė savivaldybės darbuotojų atsakomybė.
---	---

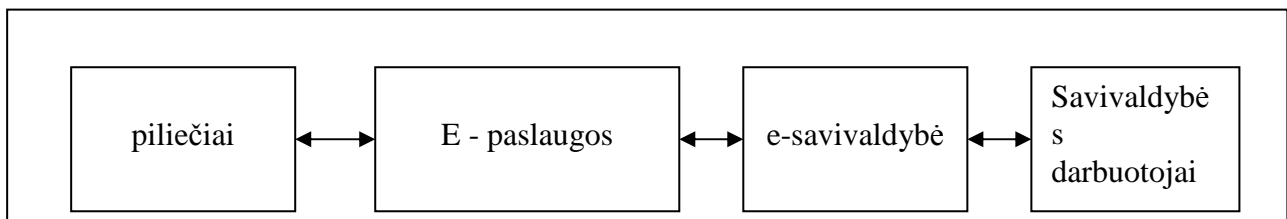
11 pav. Klasikinės ir elektroninės savivaldybės modelis

Tokį savivaldos modelio poreikį įtakoja visuomenė. Europa vykdo įvairius projektus tam, kad būtų piliečiai ir valdžios institucijos būtų lygiaverčiai partneriai ir , kad būtų patenkinti piliečiai. Klasikinės savivaldybės modelis pavaizduotas 12 pav. rodo, kad yra susiduriama su daugeliu problemų, kurias gali išspręsti elektroninės savivaldos modelis.

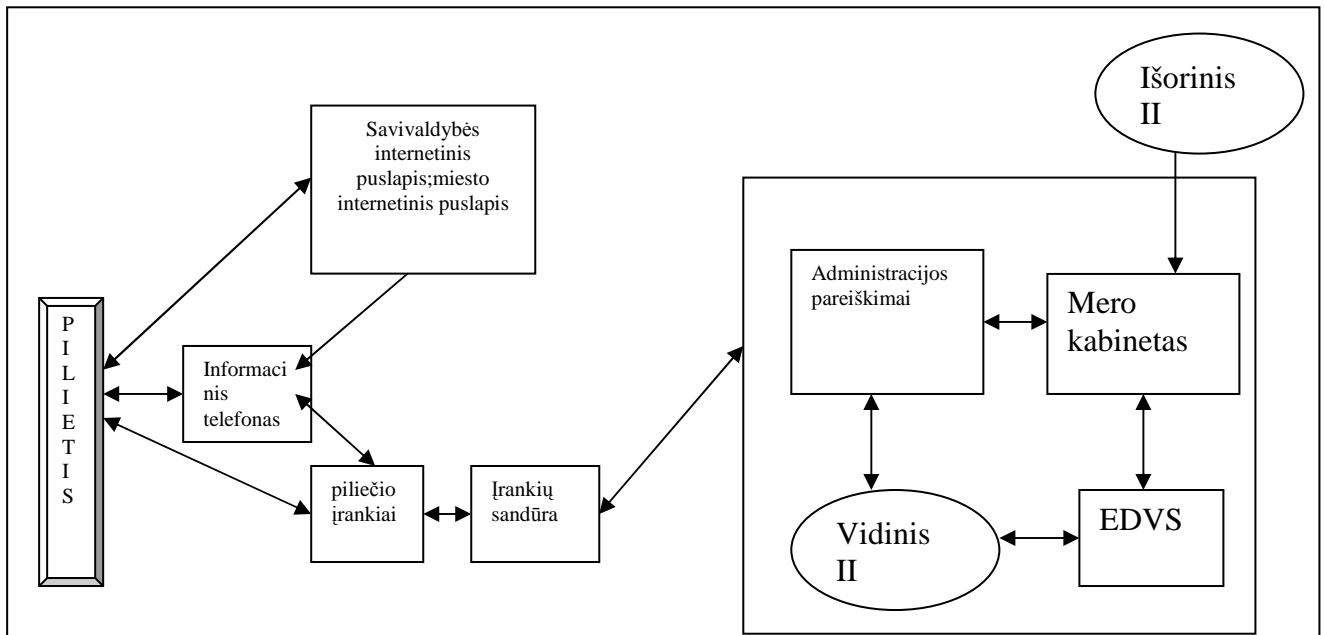
12 pav. Klasikinis savivaldos modelis (<http://www.zuendel.de/e-munis/>).

Toks klasikinės savivaldos modelis ir savivaldybių darbuotojų darbas netenkia piliečių ir reikalauja tam tikrų sprendimų. Vienas iš elektroninės savivaldybės projektų - e-MuniS pateikia tokį problemos sprendimo būdą - elektroninės savivaldos modelis yra labai paprastas, aiškus ir atviras.

13 pav. Elektroninės savivaldybės modelis (http://www.zuendel.de/e-munis/download/project_presentation.pdf).

E.savivaldybė informacija, komunikacija ir sistemos susitarimai turi tam tikrą architektūrą:

Elektroninės savivaldos modelis leidžia piliečiams laisvai dalyvauti savivaldoje ir gauti reikiamą informaciją bei paslaugas, nesugaištant daug laiko. Tokį savivaldos modelio poreikį įtakoja informacijos visuomenės veiksniai, išvardinti žemiau.

Globalizacija. Tai reiškia ne tik didesnę sąveiką tarp autonomiškų nacionalinių valstybių. Globalizacija yra ir tai, kad visame pasaulyje stiprėjant socialinei ir ekonominei integracijai, stiprėja ir žmonių ryšiai. Vienas iš svarbiausių ir didelę įtaką turinčių savivaldos modelio transformacijai procesų yra visą pasaulį apraizgiusių komunikacinių tinklų plitimas (Webster: 2006, 77-78)

J.Habermasas išdėstęs viešosios srities koncepciją, teigia, kad “ viešojoji sritis atsirado plėtojantis būdingiems XVIII a. kapitalistinės visuomenės Britanijoje bruožams. Lemiamą reikšmę tam turėjo tai, kad verslininkai darėsi pakankamai turtingi išsikovoti nepriklausomybei nuo bažnyčios ir valstybės ” (Webster:2006,169).

J.Habermaso viešosios srities idėja kuria ypač ryškią ir patrauklią informacijos vaidmens demokratijoje viziją (Curran:1991,33) remianti prielaida, kad viešojoji nuomonė turi formuotis atvirų debatų keliu, rezultatai iš esmės priklausys nuo informacijos kokybės, prieinamumo ir komunikacijų. Tiksliau kalbant, patikima ir adekvati informacija skatins protingą ir pagrįstą diskusiją, o skurdi, juolab užteršta informacija beveik neišvengiamai lems pragaištingus sprendimus ir neprotingus debatus (Webster:2006,175).

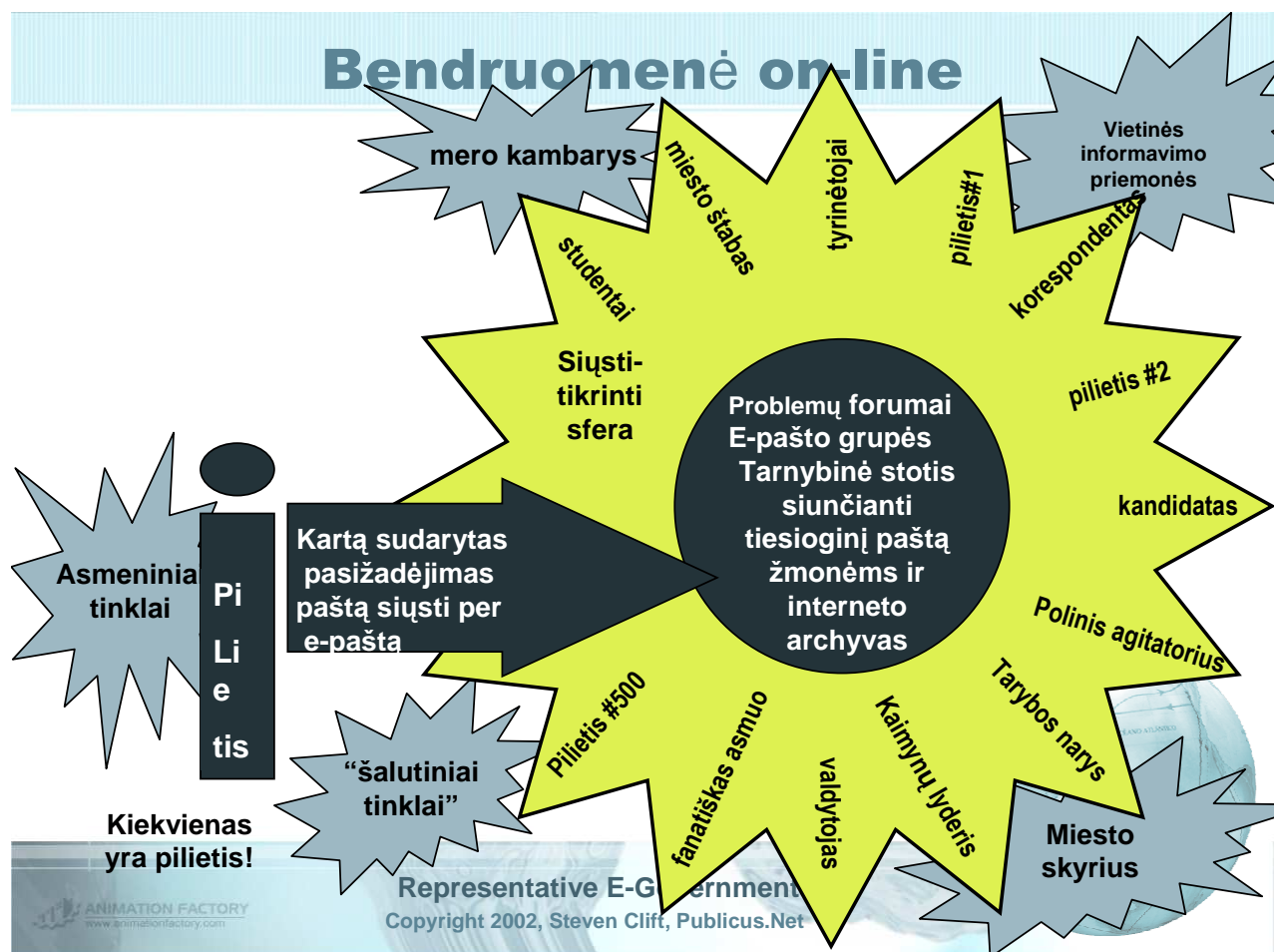
Carlotos Perez, Christopherio Freemano bei Giovannio Dosio išplėtotą technologinės paradigmos sampratą, pritaikius klasikinę Kuhno mokslinę revoliucijų analizę, padeda atskleisti šiuolaikinės, sąveikaujančios su ekonomika bei visuomene, technologinės informacijos esmę. Tokie esminiai informacinių technologijų paradigmos bruožai kartu sudaro materialų tinkalveikos visuomenės pagrindą. Pirmasis paradigmos bruožas, yra tai, kad technologijos veikia informaciją, o ne tik informacija veikia technologijas. Antrasis bruožas – skvarbus naujų technologijų poveikis. Naujoji technologinė terpė tiesiogiai formuoja visus mūsų individualios ir kolektyvinės egzistencijos procesus. Vienas tokių bruožų yra skvarbus naujų technologijų poveikis. Informacijai esant sudedamąja visos žmonių veiklos dalimi, naujoji technologinė terpė tiesiogiai formuoja (bet tikrai nedeterminuoja) visus mūsų individualios ir kolektyvinės egzistencijos procesus (Castells:2005, 81-84).

Transformuojantis savivaldai vyksta ir demokratijos transformacija. S.Cliftas savo pranešime (2002 09 30) teigia, kad elektroninė valdžia yra pagrindas e.demokratijai. O e.demokratija yra informacinių ir komunikacinių technologijų strategija „demokratiniais sektoriams“ kartu su politiniais procesais, vietinėmis bendruomenėmis, tautomis ir visu globaliu pasauliu kuris įgalina veikti per internetą, mobiliąs komunikacijas, ir kitas technologijas. E.demokratija skatina visus aktyvius piliečius dalyvauti visuose demokratijos lygiuose; e.demokratija yra daugelio demokratinų sektorių darbas, įskaitant visus veiksnius - informacijos, komunikacinių technologijų, kurie demokratijoje ne visada yra neutralūs ir teigiami. O e.piliečiai yra „klijai“, jų patirtis tikrovėje įvairiose situacijose yra labai naudinga ir reikalinga priimant sprendimus.

E.demokratija ieško pagerintų demokratinų siekių politiniuose procesuose ir apima tiesiogiai pačius piliečius, kviesdama viešuosius susirinkimus, kur dalyvavimas ir įsitraukimas turi ribotą vertę. Todėl, kaip teigia Cliftas, e.valdžia privalo stovėti ant dviejų kojų: teikiamų paslaugų ir demokratijos.

Demokratija	Paslaugos
<ul style="list-style-type: none"> - atstovas – vietiniai, oficialiai išrinkti atstovai; - įstatymai ir reguliavimas; - tarybos susirinkimai; - darbotvarkės ir dokumentai; - piliečių indėlis ir konsultacijos; - ir t.t. 	<ul style="list-style-type: none"> - licencijos ir leidimai; - paslaugų informacija: formos ir t.t. - turizmas; - mokesčiai ir rinkliavos - ir t.t.

Tai leidžia neieškoti laiko resursų laukiant paslaugų. Taigi, yra parlamentas, vietinė taryba, išrinkti oficialūs bendruomenės atstovai kaip ir dera informacijos visuomenėje, tačiau susiduriama su problema, kad ypač svarbu, jog parlamentas ir išrinkti bendruomenės atstovai investuotų į savo pačių informacijos ir komunikacijos technologijų vartojimą. Online demokratijoje turi veikti išrinktų atstovų aktyvūs elektroniniai paštai, virtualūs biurai, vykti online konsultacijos ir pranešimai; o online konsultacijos specialiu laiku – pagrindas struktūriškai apibrėžtų online įvykių, planavimas informuoti politinius procesus; online piliečių pranešimai – „liaudis online“, vieta, kur piliečiai diskutuoja apie politines/viešas problemas; Online apžvalgos ir apklausos; politikos dokumentų ir jų komentarų paieška; politikos įgyvendinimas ir pasikeitimai informacija; ir galiausiai – bendruomenės online – piliečiai – piliečiams, piliečių ir valdžios diskusijos.

16 pav. Bendruomenė online(Clift, 2002)

Toks demokratijos modelis puikiai atspindi idealų informacijos visuomenės savivaldos modelį, kai pilietis, būdamas namuose ne tik gauna visą jam įdomią, naudingą informaciją, reikiamas paslaugas, bet gali ir pats įtakoti jam ar jo bendruomenei svarbius sprendimus. S.Cliftas

apibūdina e.demokratiją kaip ryšį. Jis teigia, kad internetas gali būti naudojamas sustiprinti demokratinius procesus ir galimybių didėjimą individams ir bendruomenėms sąveikauti su valdžia ir valdžiai – padėti įeiti ir sąveikauti su bendruomene (democracy online <http://www.dowire.org>).

Internetas yra būtent tai, kas padeda dalyvauti debatuose kai jie vyksta, mažinamas geografinis neveiknumas, palengvinamas priėjimas prie informacijos, taip pat suteikia galimybę dalyvauti net ir tiems, kurie anksčiau negalėjo dalyvauti debatuose (Riley B., Riley C.G:2003).

G.Paquet teigia, kad "elektroninė valdžia pateikia realią transformaciją demokratinės valdžios, įskaitant projektus, sprendimų darymus ir paslaugas pristatymo pajėgumams" (Riley:2003).

Cliftas daro išvadą, kad:

- reikia kuo daugiau skatinti online dalyvavimą, dėl to, kad dabar online dalyvavimas turi labai mažą vertę (Cliftas:2002).

Colemanas S. teigia, jog būtent internetas siūlo potencialą tiesioginei demokratijai transformuoti ne tik mūsų politikos sistemą, bet ir daugelį valdymo formų. Pereinant prie nacionalinės reprezentacijos ir kalbant tiesiogiai apie vieną ir kitą, pasaulyje žmonės internetą naudos vis daugiau ir daugiau (Coleman : 2004).

2.2. Politika, moralė ir vertybės informacijos visuomenėje

"Dainuojančios revoliucijos" pilietinė visuomenė skatino moralios užsienio ir vidaus politikos principą. Dorovinės nuostatos ne tik buvo atpažintos kaip itin svarbus kiekvienos visuomenės gyvenimo ir valdžios veiksmų elementas – toks moralinių vertybių stiprėjimas trečiajame XX a. ketvirtyje pastebėtas JAV, ir Vakarų Europos kraštuose. Sprendžiant politikos klausimus, vis daugiau dėmesio buvo skiriama ne efektyvumo, racionalumo ar interesų suderinamumo bei kompromiso paieškoms, bet moralinio pobūdžio reikalavimams. Toks moralinių nuostatų stiprėjimas kartu reiškė "normalios", t.y. grįstos esama konjunktūra, visuomet kompromisiniu susitarimu, politikos išstūmimą. Iš čia išplaukia ne tik vyraujanti tiesos, teisingumo, privalėjimo, o kartu ir lemties retorika, bet ir interesų derinimo ar kompromisinių sprendimų ignoravimas, bei didėjančios politinės diferenciacijos transideologinis pobūdis (pasireiškiantis vienodai elektiškais ideologiniais principais)(Dobryninas A. ir kt.: 2000, 22).

Jau seniai pastebėta (Riesman, Glazer:1965), kad politinis rinkėjų aktyvumas ir apskritai susidomėjimas politika paprastai tiesiogiai priklauso nuo galimybės realiai joje dalyvauti, t.y. nuo to, ar žmogus ištiktuojų gali daryti politinę įtaką ir dalyvauti priimant sprendimus. Šiuo požiūriu sumažėjęs Lietuvos piliečių politinis aktyvumas rodo socialinio politinio bendrabūvio

stabilizaciją – normaliai evoliucionuojančioje, kitaip nei revoliucingoje, socialinio elito mobilumo mastas pastovus ir ribotas (Dobryninas A. ir kt.: 2000, 23).

Bene visos postkomunistinės revoliucijos pasižymėjo specifiniu – politiniu doroviniu - pilietinės visuomenės aktyvumu (Dobryninas A. ir kt.: 2000, 31).

Ypač svarbus politinės kultūros vaidmuo tenka politinei socializacijai, žyminčiai mechanizma, kuris formuoja vertybes ir leidžia iš kartos į kartą perduoti politinės kultūros nuostatas. Pagrindiniai politinės socializacijos veikėjai yra šeima, mokykla, religinės institucijos, socialinės grupės, socialinės klasės, visuomenė, informavimo priemonės, interesų grupės, politinės partijos (Mačiulytė, Ragauskas:2007, 36).

Vietos savivaldos įtvirtinimo mechanizmai ir būtent perduotinų vertybių stoka, yra akivaizdi problema – pačių vertybių suvokimas informacijos visuomenėje. Vertybės – kaip žmonės, žmonėse jos turi savo gyvenimą ir elgiasi taip pat, kaip ir jie. Taigi, vertybės yra personifikuojamos, ir tik nuo pačių žmonių faktiškai priklauso, ar jie moka gyventi su vertybėmis vis besikeičiančiame vertybių pasaulyje (Augustinaitis: 2007).

Pasaulis kuo toliau tuo labiau tampa informacinis, jame įsigali ir naujos taisyklės. Informaciniame pasaulyje, priešingai nei materialiam, puikiai sugyvena ir tai, ką mes priskiriame iracionalumo sričiai (mes materializuojame viską, pradedant horoskopais ir baigiant kūrybinėm fantazijom). Vertybės informacijos visuomenėje gyvuoja ir įgauna vis naujus komunikavimo pavidalus. Tai rodo, kad šiandieninė visuomenė gyvena ne vien vartotojiškame, bet vertybių pasaulyje, kuris vis labiau priklauso nuo didėjančių vertybių kūrimo. Tačiau kartu, šiandieninė visuomenė vis labiau tampa vartotojiškąja, techniška ir racionalia, kurioje vertybėms kaip ir nėra vietos. Tai iš esmės reiškia viena – visuomenė nesugeba tinkamai “bendrauti” su persikūnijusiais vertybiniais pavidalais – vertybės pačios gyvena savo gyvenimą, o žmogus ir politikas tik bando prie jų prisiderinti (Augustinaitis: 2007). Besikeičiančios vertybės tampa ir tiesioginiu vadybos instrumentu. Tačiau, kaip teigia J. Habermasas, įžengus į informacijos valdymo teritoriją, viešoji sritis tampa nuskurdusi ne tik iš vidaus, puolant jos viešųjų paslaugų funkcijas, tačiau ji taip pat nukenčia nuo tendencijos “patraukliai pateikti” informaciją. Čia reikia paminėti, kad taip informacijos visuomenėje atsirado “ryšių su visuomene specialisto”, “žiniasklaidos konsultanto” ir panašios praktikos. Su tuo susijęs staigus “įtikinėjimo” būdų augimas, geriausiai matomas politikoje, bet apimantis ir vartojimo sritį. Be to, išpopuliarėjusi “informacijos vadyba”, kaip pastebi Howardas Tumberis (1993b): ”yra šiuolaikinės administracinės darnos pamatas. Rėmimasis informacija bei komunikacijomis ir pasitikėjimas jomis tapo pirmąsias svarbos dalyku vyriausybėms, siekiančioms paveikti viešąją nuomonę ir išlaikyti socialinę kontrolę“(Webster,:2006, 196).

2.3. Technologijos ir komunikacija valdyme

Informacijos visuomenėje bene didžiausią vaidmenį atlieka technologijos, tačiau vėlgi, technologinė pažanga iš esmės yra vertybių triumfas. Šiuo požiūriu, Lietuva yra vertybių krizėje, nes pagal inovacijų rodiklius, mes esame vieni iš labiausiai atsiliekančiųjų Europoje. Visą tą patį galima pasakyti ir apie politiką – nesugebėjimas suprasti pasaulinių permainų ir naujų vertybinių pavidalų bei jų komunikavimo būdų sukelia permanentinį politinį “žemės drebėjimą”, kuri visuomenė stipriau ar mažiau jaučia kiekvieną dieną. Tai rodo didžiulę vertybių ir žmogaus atskirtį, kurios neperžengia ir deramai neįprasmina tradiciniai komunikacijos būdai bei šiuolaikiškos demokratinės sklaidos formos.

Lygiai taip pat informacija ir visos komunikacijos priemonės, viešųjų ryšių specialistai ir rinkimuose į savivaldą yra pagrindiniai politikų „įrankiai“, kuriais yra kuriama nuomonė ir lyderio vaidmuo bei pozicija informacijos visuomenėje.

Šiandieninis sprendimų priėmimo modelis vis labiau krypsta nuo kibernetiškojo išskaičiavimo link vertybinių kontekstų, socialinio utopijos ir ekologinio (harmoningo) mąstymo plačiaja šio žodžio prasme, idelau. Šiuos sprendimus formuoja vaizdiniai, kolektyvinė kūryba, visuomeniniai mitai ir kitokios ideologemos ir mitologemos. Juose perpinami mitologiniai pavyzdžiai, kultūrinės įtakos, religiniai elementai ir buitiniai prietarai, įgaunantys sinkretinių ideologijų rangą. Informacijos visuomenės politikoje ypač madinga kalbėti apie lyderius. Būtent lyderis, kuris sukonzentruoja, išreiškia ir įkūnija bendruomenės vertybes, kultūrą ir etiką. Jis gali būti profesiskai nekompetetingas, negabnus, neturėti išsilavinimo, tačiau, jeigu jis tinkamai komunikuos vertybes, jos tampa charizmos pagrindu ir lyderiavimo atributu (Augustinaitis: 2007).

Vertybės keičia savo “kaukes” kartu su viešosios erdvės transformacijomis, kai viešoji erdvė pati persikūnija į savo priešybes – naujomis demokratijos formomis (dalyvaujamoji, svarstomoji, tiesioginė, medijinė) grįstus komunikacinius politinio valdymo modelius, o taip pat ir privačią erdvę, kuri technologijų pagalba kiekvieną dieną tampa vis viešesnė, išskeldama asmenines vertybes į viešosios apyvartos lygį. Mass media, kinas, TV, ir, svarbiausia – internetas – tai yra vertybių ir ideologemų fabrikai, kuriantys ištikus “pasaulius” informacinėje erdvėje (Augustinaitis, 2007). Kitaip sakant, savivaldos transformacijas bene stipriausiai įtakoja pačios politinės komunikacijos formos ir būdai.

Informacijos visuomenėje stipriai besikeičiančios technologijos keičiasi ne tik demokratijos, savivaldos modelius, bet ir patį požiūrį į vietos savivaldą.

Kompiuterinės technologijos suteikia galimybę identifikuoti, formuluoti politikos problemas gerokai platesnei visuomenės daliai ir eiliniams piliečiams gerokai intensyviau veikti politikus, juos kontroliuoti, tačiau sprendimai vis dar yra politikų, politinio elito, valdžios institucijų rankose, ir šis monopolis išlieka. Jį lemia ne tiek politikų interesas išlaikyti savo pozicijas, kiek, Dahlio žodžiais tariant, „praraja tarp politikos elito žinių ir eilinių piliečių žinių“ (Dahl, 1989, p. 338) apie politiką ir jos sprendimus. Kompiuterinės technologijos yra pakankama techninė prielaida tiesiogiai dalyvauti priimant sprendimus, tačiau šiuolaikinės politikos tikrovė yra elitistinė ir pliuralistinė demokratija. Politikos praktikoje kol kas nėra precedento, kai piliečiai, pasitelkę kompiuterines technologijas, būtų galėję priimti politinį sprendimą, turintį įstatymo galią, kokią turi parlamento įstatymas ar vyriausybės priimtas nutarimas. Platesnis kompiuterinių technologijų taikymas gyventojų apklausoms ir referendumams dar nereiškia politikos modelio pasikeitimo. Informacinių technologijų ryšys su tiesioginės demokratijos elementų plėtote vietos politikoje pastaraisiais metais kai kuriose Vakarų šalyse yra sunkiai įrodomas, nes pavyzdžiai yra priešaringi. Vietiniai referendumai plinta Vokietijoje, bet Naujos politinės komunikacijos apraiškos (galimybė pasiekti elektroniniu paštu parlamento narį ir su juo diskutuoti, pateikti paklausimą valdžios institucijai, politinių diskusijų klubai internete ar net elektroninių procedūrų įvedimas balsuojant ir pan.), neretai vadinamos online demokratija, ir nėra alternatyva nei tiesioginei, nei atstovaujamajai demokratijai. Naujų informacinių technologijų žingsnis į politikos areną istoriškai gali būti palygintas televizijos atėjimui į rinkimus, rinkimų procesus ir į politiką apskritai. Politinės informacijos požiūriu televizija tapo svarbiausiu jos kanalu, pagrindine garsinės ir vaizdinės politinės informacijos tiekėja. Tačiau dėl to neišnyko, pavyzdžiui, politinės partijos ir rinkiminiai plakatai. Apskritai, ypač politikos lyderių susitikimai televizijoje yra režisuojami, tai, kruopščiai kuriamas fonas, pasitelkiamos į akis krintančios vėliavos, ir, žinoma, „spontaniški“ plojimai. Politikai nuo seno stengiasi vaizduoti save ir savo pažiūras kuo geriau (Webster:2006, 203). Naujas sambūvis tik išplėtė piliečių galimybes gauti įvairiapusiškesnę informaciją, kuri iš lėto ir po truputį didina visuomenės politinę kompetenciją. Ilgainiui online dalyvavimas, matyt, turėtų keisti visuomenės politinį elgesį, tačiau šiandien drastiškų jo pokyčių dėl informacinių technologijų poveikio dar nėra, bent jau įrodymų tokiam teiginiui pagrįsti dar nesurinkta. Kita vertus, informacijos visuomenė yra globalinis reiškinys, nes ji remiasi globalinėmis komunikacijomis. Globalinis vertybių suartėjimas bei globalinis eilinių visuomenės narių polilogas politikos klausimais yra visiškai naujas ir tik informacijos visuomenei būdingas

reiškiny. Kai dalyvavimo, laisvės, lygių galimybių, individo gerovės ir kitos vertybės tampa bendros pusei ar dviem trečdaliams Žemės rutulio gyventojų, vertybinį jų poveikį sunku net prognozuoti. Kompiuterinės technologijos suteikia informacinės ir komunikacinės laisvės galimybę, bei paverčia ją informacijos visuomenėje masinėmis galimybėmis. Vertybinė universalizacija, galima sakyti, yra informacijos visuomenės poveikio padarinys. Politinių vertybių padarymas bendromis, politinių diskursų suartėjimas skirtingose bendruomenėse yra akivaizdūs reiškiniai (Krupavičius:2000).

“Technologinė revoliucija besitelkianti ties komunikacinėmis ir informacinėmis technologijomis, pradėjo vis sparčiau keisti visuomenės materialius pagrindus. Visoms pasaulio ekonomikoms, tapus priklausomoms viena nuo kitos, ekonomikos, valstybės ir visuomenės santykiai įgijo naują formą, sudarydami įvairių konfigūracijų sistemą” (Castells:2005,17).

Naujoji komunikacijos sistema, vis labiau linkstanti “kalbėti” visuotine skaitmenine kalba, integruoja mūsų kultūros žodžių, garsų ir vaizdinių kūrimą bei sklaidą, pritaikydama juos skirtingoms individų tapatybėms bei nuostatoms. Galingai plinta interaktyvūs kompiuterių tinklai, o su jais – naujos bendravimo formos bei kanalai, kurie kuria gyvenimą ir yra jo kuriami(Castells:2005,18).

Ne mažiau stulbinantys, negu technologiniai bei ekonominiai, yra socialiniai pokyčiai. Kad ir koks ilgas bei sunkus buvo moterų padėties pasikeitimas, patriarchalizmas pradėtas stipriai kritikuoti, ir daugelyje visuomenių jis patyrė rimtų sukrėtimų. Esminiai moterų, vyrų ir vaikų santykių pokyčiai paskatino analogiškus šeimos, seksualumo ir asmenybės sampratos pokyčius. Politinės sistemos yra apimtos struktūrinės legitimumo krizės, periodiškai krečiamos skandalų, visapusiškai priklausomos nuo žiniasklaidos palankumo ir lyderių bei vis labiau tolsta nuo piliečių (Castells:2005,18).

Informacinių technologijų revoliucija pusiau nesąmoningai mūsų materialioje visuomenių kultūroje įkvėpė septintojo dešimtmečio judėjimams būdingą išsilaisvinimo dvasią. Kai naujos informacinės technologijos išplito skirtinguose kraštuose, kultūrose, organizacijose bei pradėjo įgyvendinti įvairius tikslus, jas imta kuo plačiau taikyti. Tai savo ruožtu skatino technologines naujoves bei spartino technologines permainas, plėtė jų apimtį bei įvairino jų šaltinius (Castells:2005,22).

Norint suvokti technologijų ir visuomenės santykį, svarbu atsiminti tik tai, kad čia viską lemia valstybė. Ji arba stabdo technologines naujoves, arba suteikia joms visišką laisvę, arba saikingai joms vadovauja, nes valstybė išreiškia bei organizuoja tam tikroje erdvėje ir laike vyraujančias socialines ir kultūrinės jėgas. Technologija daugiausiai išreiškia visuomenės gebėjimą įvaldyti technologijas per visuomenės institucijas, tame tarpe ir valstybines (Castells:2005, 27).

Kompiuterinė komunikacija sukuria platų virtualiųjų bendruomenių spektrą. Daugelį interneto taikymo būdų netikėtai išrado jo ankstyvieji vartotojai, suformavę svarbiausius interneto bruožus įkūnijusių veiklos technologijų trajektoriją. Tačiau Ray'aus Tomlinsons išrasta elektroninio pašto sistema užkūrė tikrą ugnį – šiandien ši sistema yra populiariausia kompiuterinio bendravimo sistema pasaulyje (Castells:2005, 61).

Asmeninės kompiuterijos atsiradimas bei tinklų komunikabilumo plėtra iš pradžių JAV, paskui ir visame pasaulyje pagreitino elektroninių skelbimo lentų sistemų raidą. (“Gassroots” - “žolės šaknų” arba gaivališko, iš apačios kylančio sąjūdžio sąvoka paprastai siejama su eilinių žmonių iniciatyvomis ir organizacijomis, siekiančiomis savo jėgomis spręsti kokias nors socialines ir pan. bendruomenės problemas). Naujasis technologinis šuolis sudarė sąlygas išplisti internetui visuomenėje. Buvo sukurta nauja sistema – visuotinis žiniatinklis. Interneto pavyzdžio tinklinė logika buvo buvo pardėta taikyti kiekvienai veiklos sričiai, kiekvienam kontekstui bei kiekvienai vietai, prie kurios buvo galima prisijungti elektroniniu būdu. Mobiliojo telefono ryšio suklestėjimas, sudarė galimybes jungtis prie interneto mobiliaisiais telefonais (Castells:2005,66). Sistemą, kurioje vyrauja televizija, galima pavadinti masinių medijų sistema. Marshallas McLuhanas, paskelbęs, jog “medija tampa parnešimu”(medium is the message), sulaukė visuotinio pritarimo. Televizijos dėka per pastaruosius tris dešimtmečius pasaulį užplūdo neregėta komunikavimo galimybių lavina. Mes gyvename drauge su medijomis ir per jas. Medijos, ypač radijas ir televizija tapo garsine ir vaizdine aplinka, su kuria mes automatiškai ir nepaliaujamai sąveikaujame (Castells:2005,331). Informacijos visuomenėje medijos kuria suvokimą apie savivaldą ir pateikia jį piliečiams.

Svarbiausia yra tai, kad masinių medijų sistema yra vienkryptės komunikacijos sistema, tuo tarpu tikras komunikacijos procesas toks nėra. Jis yra grindžiamas siuntėjo ir gavėjo sąveika. Empiriniai tyrimai rodo, jog medijos nėra nepriklausomi žmogaus elgesį lemiantys kintamieji. Jų pranešimus tiek atvirus, tiek apeliuojamus į sąmonę – panaudoja ir apdoroja skirtingiems socialiniams kontekstams priklausantys individai, kurie modifikuoja numatytą pranešimo poveikį (Castells:2005,334).

Howardas Rheingoldas tvirtino, jog formuojasi naujo tipo bendruomenė, elektroninėje erdvėje telkianti žmones bendrų vertybių ir interesų pagrindu. Virtualioji bendruomenė, tęsiant Rheingoldo argumentaciją, yra savarankiškas elektroninis interaktyviosios komunikacijos tinklas, organizuotas siekiant bendro intereso ar tikslo, nors kartais bendravimas tampa savitiksliu dalyku. Williamas Mitchellas įrodinėjo, kad interaktyviojo ryšio dėka formuojasi naujos, prie mūsų naujos technologinės aplinkos pritaikytos visuomeniškumo bei miesto gyvenimo formos (Castells:2005,353).

Kompiuterinis komunikavimas vis plačiau praktikuojamas politikoje. Viena vertus, elektroninis paštas naudojamas masinei tikslinei politinei propagandai skleisti, tačiau jis numato ir dialogo užmezgimo galimybę. Rinkimų kampanijos visose šalyse pradedamos nuo savų tinklalapių sukūrimo. Savo pažadus politikai dėsto interneto puslapiuose. Kita vertus, demokratija lokaliu lygiu yra stiprinama vykdant eksperimentus, susijusius su piliečių dalyvavimu elektroniniame komunikavime. Tarptautinėje arenoje besiformuojantiems pasauliniams socialiniams judėjimams, ginantiems moterų ar žmogaus teises, taip pat siekiantiems stiprinti gamtos apsaugą bei politinę demokratiją, internetas tampa svarbiausiu informacijos skleidimo, organizavimo bei mobilizavimo įrankiu (Castells:2005, 358).

Europos Sąjungos formavimosi proceso metu yra kuriamos naujos valdymo formos ir naujos valdžios institucijos nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis, skatinančios naujos valstybės formos, kurią M.Castells'as siūlo vadinti tinklo valstybe, kūrimąsi. Europos integracija yra reakcija į globalizacijos procesą ir pati pažangiausia jo išraiška vienu ir tuo pačiu metu (Castells:2005,333).

Šiandieninėje visuomenėje kyla pagrindinis klausimas politikams – kaip išlaikyti visuomenės dėmesį ir kaip bendrauti su tokia visuomene. Ypatingai dabar, kai valdymo komunikacinės transformacijos ir efektyvumo didinimo reikmė itin svarbi todėl, kad viešasis valdymas ir administravimo sritis vis labiau įtraukiama į ekonominius procesus. Kitaip sakant, viešasis valdymas vis labiau tampa bendros paslaugų rinkos dalimi ir pradeda konkuruoti ir integruotis su privačiu sektoriumi (Augustinaitis:2003, 9-22).

3. Lietuvos savivaldos raida ir dabartinė situacija

Lietuvos savivaldos atgaivinimas vyko labai sudėtingomis sąlygomis. Kurtis savivaldybėms trukdė vokiečių okupacinė administracija, kareivių tarybos. Tačiau pirmasis savivaldos etapas netrukus baigėsi, nes 1919 m. pradžioje, didžiąją Lietuvos dalį užėmė bolševikų daliniai, kurie visą valdžią perdavė darbininkų, bežemių ir mažžemių deputatų taryboms. Tik vokiečių kontroliuojamoje Lietuvos dalyje savivaldos organizavimas nenutrūko. Tačiau ir okupuotos teritorijos savivaldybininkai, jau paragavę demokratijos, nenorėjo pasiduoti (Lazdynas: 2005 ,32).

1924 m. liepos 24 d. Seimas pataisė Savivaldybių įstatymą. Buvo sujungtos apskrities administracijos vadovo , apskrities viršininko ir apskrities valdybos pirmininko pareigybės, tačiau jis nebebuvo renkamas – jį skyrė vidaus reikalų ministras. Atimta iš valsčiaus viršaičio rinkimo teisė – iš trijų valsčiaus pasiūlytų kandidatų jį skyrė apskrities viršininkas. Apskrities

valdyba galėjo nušalinti viršaitį, ji tvirtino valsčių savivaldybių etatus ir atlyginimus, pajamų ir išlaidų sąmatas. Apskričių ir apskričių miestų pajamų išlaidų sąmatas tvirtino Savivaldybių departamentas. Tai neapsaugojo nuo asmeninių ir politinių insinuacijų. Nauji rinkimai į 324 savivaldybes vyko 1924 m. deja, tai buvo paskutiniai demokratiniai savivaldybių rinkimai. Respublikos Prezidentu pasiskelbęs A.Smetona liko ištikimas savo nuostatoms savivaldos atžvilgiu. 1928 m. jis “nusprendė paskelbti Lietuvos valstybės Konstituciją”, kurioje savivaldybių teisės buvo apribotos. Pagal šią konstituciją netgi “savivaldybės organų rinkimų būdą ir tvarką nustato įstatymas”. Savivaldybės organams palikta rūpintis tik ūkio ir kultūros reikalais bei eiti įstatymų pavestas administracines pareigas (Lazdynas: 2005,31).

Nors sovietinė valdymo sistema buvo pagrįsta demokratinio centralizmu, vietinis valdymas buvo nuolat tobulinamas ir plečiamas.

1990 m. Vietos savivaldos pagrindų įstatyme nebuvo atribotos valstybės ir savivaldybių funkcijos, nesuformuota reali ekonominė ir finansinė bazė, nebuvo suderinta atskirų savivaldybės institucijų funkcijos. Netrukus išaiškėjo ir trinarės (44 rajonai – 80 rajonų miestų ir 12 respublikos pavaldumo miestų – miesto tipo gyvenviečių ir 427 apylinkės), labai neaiškios pagal hierarchiją ir savivaldos laipsnį, sistemos trūkumai. Tačiau jų nebuvo skubama ištaisyti, nors šių savivaldybių kadencija dėl politinių sumetimų ir buvo nustatyta pakankamai ilgai – 5 metams (Lazdynas: 2005,32).

1994 m. Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas numatė rinkimus daugiamandatėse rinkimų apygardose. Nors buvo daug diskutuota apie savivaldos plėtrą, savivaldybių sumažėjo iki 56. Buvo panaikintos apylinkių tarybos, nors būtent apylinkės, šiek tiek jas sustambinus, ir galėjo tapti tikrosiomis savivaldybėmis. Visiškai nepateisinama buvo palikti viename centre miestų ir rajonų savivaldybes. Savivaldybėms leista kurti seniūnijas, tačiau šioms nesuteikta nei savivalda, nei savarankiškumas, nei numatytas atskiras biudžetas. Seniūnijos tapo tik administracijos struktūros dalimi (Lazdynas, 2005, p. 32).

2000 m. Vietos savivaldos įstatymo redakcijoje, nors 1999 m. Seimas ratifikavo 1985 m. Strasbūre paskelbtą Europos vietos savivaldos chartiją, kuri tapo sudėtine Lietuvos teisinės sistemos dalimi. Nors Chartija buvo ratifikuota be išlygų, Lietuvoje ji iki šiol ignoruojama priimant su savivalda susijusius įstatymus. Tik Europos Tarybos Vietos ir regionų valdžių kongresui 2001 m. gegužės 30d. priėmus rekomendaciją dėl demokratijos plėtros Lietuvoje, įstatymai ir Konstitucija buvo pradėti taisyti pagal tarptautinių tradicijų ir Europos teisės reikalavimus.

Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą, teko vėl "prisiminti" visose sovietiniu laikotarpiu krašte galiojusiose konstitucijose įtvirtintus valstybinius ir vietinius ekonominės, socialinės plėtros ir strateginius planus, ilgametį ūkio ir biudžeto planavimą, o iš Vakarų demokratijos perimti ir šiuolaikinius vietos savivaldos viešojo administravimo principus. Tačiau šio įstatymo pakeitimo nepakanka, būtina, kad visuotinės savivaldos, atviros demokratinės visuomenės sampratą įsisąmonintų ne tik valstybinės valdžios politikai ir ministerijų valdininkai, ne tik patys savivaldybininkai, bet ir visa visuomenė (Lazdynas; 2005, 34).

3.1. Viešųjų paslaugų teikiamų internetu ir savivaldybių gyventojų ir darbuotojų nuomonės tyrimas

Vienas svarbiausių elektroninės valdžios (toliau e.valdžios), kurios dalimi yra savivalda uždavinių yra teikti viešąsias paslaugas piliečiams. Informacijos visuomenėje, viešosios paslaugos yra keliamos į elektroninę erdvę ir pritaikomos piliečių ir verslo subjektų poreikiams. Interneto tinklo plėtra leidžia beveik visiems Lietuvos piliečiams naudotis internetu. Priėjimas prie interneto šiuo metu yra laisvas tiek miestuose, tiek kaimuose. Galimybė bendrauti elektroniniu paštu, skaityti žinias ir spaudą internete, pirkti bilietus, ar tiesiog pasitikrinti savo banko sąskaitą. Internetas naudojamas informacijos paieškai ir viešosioms paslaugoms. Savivaldybė privalo garantuoti kuo daugiau viešųjų paslaugų teikiamų ir prieinamų per internetą. Šio tyrimo metu buvo analizuojama gyventojų ir įmonių naudojimąsis viešosiomis elektroninėmis paslaugomis šias paslaugas teikiančiose savivaldybėse, taip pat savivaldybių darbuotojų ir gyventojų apklausos rezultatai.

3.2. Tyrimo metodologija

Analizuojami trys tyrimai. Vieną iš tyrimų atliko Lietuvos Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Šio tyrimo tikslas – atlikti Lietuvoje teikiamų viešo administravimo paslaugų, kurios pasiekiamos internetu, tyrimą. Tyrimas atliktas tiesioginio stebėjimo metodu. Atliekant tyrimą, buvo vadovaujama Europos Komisijos Informacinės visuomenės direktorato užsakymu atlikto tyrimo „Web-based Benchmark on electronic Public Services“ metodologija. Atranka: Stebimos buvo interneto svetainės labiausiai atitinkančios paslaugų aprašymus. Stebėjimas buvo atliekamas 2007 m. lapkričio 20 d. – 23 d. (http://www.ivpk.lt/dokumentai/paslaugu_tyrimas.doc), antras tyrimas buvo atliktas Europos komisijos, kur buvo tiriamas viešųjų paslaugų teikimo internetu lygis įgyvendinant e.Europos

programą(http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2007.pdf). Taip pat LR Informacinės visuomenės plėtros komiteto tyrimu (Savivaldybių institucijų teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų tyrimas: svarbiausios išvados (2007-10-16 11:08:27 <http://www.ivpk.lt/main-stat.php?cat=62&gr=1&n=86>).

Remiantis šiais dviem tyrimais, darbe pateikiamas viešųjų paslaugų teikimo internetu kaita Lietuvoje nuo 2004 iki 2006 metų, aptariamos to kismo priežastys ir tai, kas tas priežastis įtakoja.

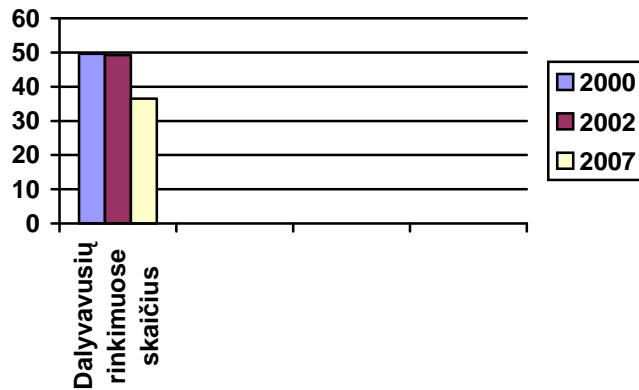
Taip pat darbe remiamasi tyrimu, atliktu 2006 m., Pilietinės visuomenės instituto iniciatyva. Atliktos dvi reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos. Jomis siekta išanalizuoti gyventojų požiūrį į savivaldą, savivaldybių darbą ir vietos savivaldos reformos būtinumą. Kiekybinius sociologinius tyrimus atliko "Vilmorus" visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo centras ir Vilniaus universiteto Geografijos ir kraštotvarkos katedra. "Vilmorus" atliktoje apklausoje dalyvavo 1062 respondentai, atrinkti pagal daugiapakopės tikimybinės atrankos metodą (Mačiulytė J., Ragauskas P.). Atliktos dvi reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos, kuriomis siekta išanalizuoti : gyventojų požiūrį į vietos savivaldą; savivaldybių darbą; vietos savivaldos reformos būtinumą.

Antrosios reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos metu buvo apklausti 557 respondentai vienuolikoje vietovių (Vilniaus mieste, Garliavoje, Gelgaudiškyje, Trakuose, Skapiškyje, Marijampolėje, Kudirkos Naumiestyje, Kaišiadoryse, Grikiškėse, Joniškyje ir Telšiuose). Tyrimo metu buvo siekiama apklausti skirtingo amžiaus, socialinės padėties bei profesijos respondentus, gyvenančius skirtingose geografinėse vietovėse. Klausimynas buvo sudarytas iš uždarų klausimų trimis temomis: siekta išsiaiškinti žmonių nuomonę apie vietos valdžią, piliečių įtaką savivaldybėms bei požiūrį į savivaldos reformą (Mačiulytė, Ragauskas:2007, 76).

3.3. Tyrimo rezultatai ir vertinimas

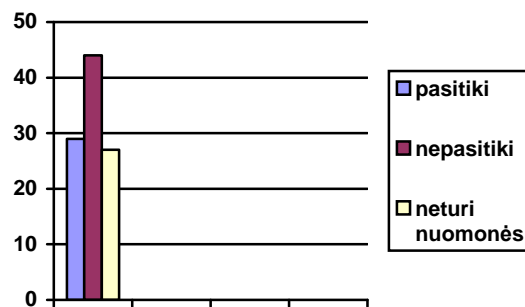
Per kiekvienių savivaldos rinkimus, rinkėjų skaičius mažėja, kas rodo ir mažėjantį žmonių susidomėjimą vietos valdžia. Piliečiai, kuriems jų manymu vietos savivalda yra svarbi, aktyviai dalyvauja savivaldos rinkimuose, tačiau savivaldybių tarybų rinkimų rezultatai rodo labai mažą Lietuvos gyventojų aktyvumą. Žemiau pateiktoje diagramoje matosi, kaip tas aktyvumas mažėja. Per 7 metus rinkėjų aktyvumas sumažėjo daugiau nei 10 %. Tokį gyventojų rinkimuose aktyvumo mažėjimą įtakojo informacijos visuomenės veiksniai. Svarbiausias veiksnys yra tai, kad piliečiai prarado pasitikėjimą politikais ir jais nebetiki. Jie nedalyvauja patys politikoje, nes tokį nepasitikėjimą sąlygoja nuskurdusi viešoji sritis ir nusivylimas savivaldybių politiniais lyderiais. Informacinių ir komunikacinių technologijų pagalba, piliečiai gauna informaciją visais

klausimasi ir apie viską, kas susiję su jų savivaldybe, ypač apie politikus, o ta informacija labai dažnai būna neigiama. Tai ir veikia mažą rinkėjų aktyvumą savivaldos rinkimuose.

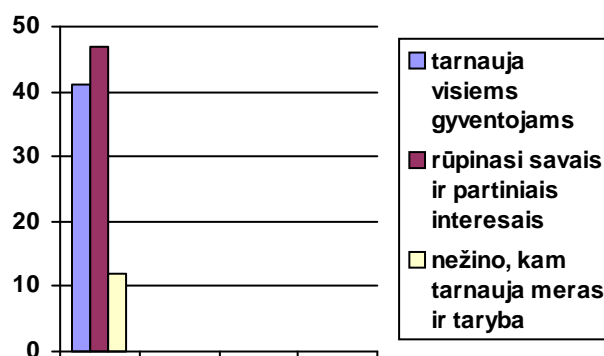
17 pav. Dalyvavusių rinkimuose piliečių skaičius 2000 – 2007

Tyrimas taip pat parodė ir labai mažą gyventojų pasitikėjimą savivaldybės institucija. Išnykusį pasitikėjimą savivaldybės institucija įtakoja pasikeitusios vertybės. Informacijos visuomenėje atsiradę ryšiai su visuomene specialistai puikiai manipuliuoja žiniomis, kas sąlygoja staigų įtikinėjimo būdų augimą politikoje, tačiau sulaukia atvirkštinio poveikio. Piliečiams dabar yra svarbesnės moralinės, o ne materialinės vertybės, todėl meluodami ir apgaudinėdami savo rinkėjus politikai gauna atgal – nepasitikėjimą valdžia. Toks nepasitikėjimas augina ir anksčiau jau minėtą mažą rinkėjų dalyvavimą savivaldybių rinkimuose.

18 pav. Savivaldybių gyventojų pasitikėjimas politikais (Mačiulytė, Ragauskas:2007, 76).

Vietos savivaldos būklę rodo ir tai, koks yra gyventojų požiūris į tai, kaip yra atstovaujama jų interesams.

19 pav. Gyventojų požiūris į atstovavimą jų interesams (Mačiulytė, Ragauskas:2007, 77).

Mažas piliečių tikėjimas, kad jų išrinkti atstovai atstovauja jų interesams rodo, kad naudodamiesi informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis, piliečiai stebi ir domisi deleguotų atstovų darbais ir jų rezultatais. Toks stebėjimas leidžia susidaryti nuomonę, kuri atsispindi tyrimo duomenyse – rūpinimasis savais ir partiniais interesais yra svarbiau už piliečių poreikius. Tai yra priežastis ir mažam rinkėjų aktyvumui rinkimuose, pasitikėjimo nebuvimui.

Silpna Lietuvos savivalda pasireiškia ir labai mažomis piliečių galimybėmis dalyvauti savivaldoje. Dauguma piliečių mano, kad negali daryti įtakos savivaldybės sprendimams (82%). Žemiau pateiktoje lentelėje pateikiami atsakymai į klausimą “ Ar Jūsų miesto (kaimo) vietos valdžia atstovauja beveik visų, daugumos, mažos dalies ar tik labai mažos grupės piliečių interesams?” (Šaltinis:Public Perception of Local Governments. Local Government and Public Services Initiative Open Society Institute, 2001, p.25 (Mačiulytė, Ragauskas:2007, 78)).

Kito tyrimo tikslas yra išanalizuoti gyventojų ir įmonių naudojimąsi viešosiomis e.paslaugomis šias paslaugas teikiančiose savivaldybėse.

Tyrimas buvo atliekamas 2007m. birželio 10-20d. savivaldybių interneto svetainių tiesioginio stebėjimo būdu. Tyrimo metu buvo vertinamas viešųjų paslaugų perkėlimo į internetą brandos lygis (yra 4 lygiai 0- nebuvimo lygis, 1- informacinis lygis, 2- vienpusės sąveikos lygis, 3- dvipusės sąveikos lygis, 4 – bendradarbiavimo lygis).(Priedas Nr. 1).

Savivaldybių teikiamos viešosios paslaugos internetu gyventojams ir verslui ženkliai skiriasi. IVPK užsakymu atlikto tyrimo (Savivaldybių institucijų teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų tyrimas:svarbiausios išvados)(<http://www.ivpk.lt/main-stat.php?cat=62&gr=1&n=86>).

Tyrimo duomenys parodė, kad dauguma Lietuvos savivaldybių teikia tik pirmojo ir antrojo brandos lygio viešąsias elektrones paslaugas. Žemiau pateiktoje lentelėje atsispindi daugiausiai ir mažiausiai paslaugų perkėlusios į viešąją erdvę savivaldybės. Iš to galima spręsti, kad daugiausiai viešųjų paslaugų į elektroninę erdvę yra perkėlusios didžiausios savivaldybės.

Savivaldybės pavadinimas	Perkeltų paslaugų skaičius	Perkeltos paslaugos procentais
Klaipėda	111	75
Vilnius	109	74
Panevėžys	77	52
Alytus	75	51
Kaunas	66	45

Mažiausiai viešųjų paslaugų į elektroninę erdvę yra perkėlusios Birštono, Tauragės, Pakruojo, Kaišiadorių, Rietavo rajonų savivaldybės. Perkeltos paslaugos, kuriomis galima naudotis internetu, suteikia piliečiams teisę naudotis jomis, tačiau, 2007 m. birželio 21-29 d. buvo atliekamas tyrimas, kurio tikslas, išanalizuoti gyventojų ir įmonių naudojamą viešosiomis elektroninėmis paslaugomis, šias paslaugas teikiančiose savivaldybėse. (Tyrimas atliktas anketinių duomenų rinkimo būdu, apklausoje dalyvavo 5 savivaldybės – Vilniaus, Šiaulių, Kauno miestų ir Lazdijų bei Varėnos rajonų). Tyrimo duomenimis, paklausiausios tarp gyventojų ir verslo įmonių yra šios savivaldybių teikiamos viešosios e.paslaugos:

- Socialinių išmokų skaičiavimas ir mokėjimas bei socialinių paslaugų ir kitos socialinės paramos teikimas;
- Statinių naudojimo priežiūra, statinio projektavimo sąlygų sąvado bei statybos leidimų išdavimas įstatymų nustatyta tvarka;
- Valstybės paramos būstui įsigyti tvarkymas, socialinių būstų suteikimas;
- Prekybos ir kitų paslaugų teikimo tvarkos turgavietėse bei viešosiose vietose nustatymas, leidimų (licencijų) išdavimas įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka;
- Keleivių vežimo vietiniais maršrutais organizavimas;
- Archyvinių dokumentų tvarkymas.

Galima daryti išvadą, kad šių paslaugų didžiausią poreikį įtakoja pasikeitusi visuomenė, kuriai vis aktualesnės tampa viešosios paslaugos, kurias teikia savivaldybė, ir, kurių gavimas anksčiau užimdavo daug laiko ir trukdydavo sparčiau įgyvendinti tokius dalykus, kaip statinių priežiūra, licencijų išdavimas, archyvinių dokumentų tvarkymas ir t.t. Visų šių paslaugų teikimas internetu, leidžia piliečiams sutaupyti laiko ir atlikti jiems svarbius darbus, patiems piliečiams patogiu metu, pvz.: užsisakyti reikiamus dokumentus ir savaitgalį, ko anksčiau būdavo neįmanoma padaryti.

Apklausoje dalyvavusių savivaldybių tarnautojų teigimu, visų pirma į elektroninę erdvę reikėtų perkelti paslaugas, susijusias su:

- Alkoholio ir tabako reklamos ant išorinės reklamos priemonių draudimo ir ribojimo kontrole;

- Civilinės būklės aktų registravimu;
- Statinių naudojimo priežiūra, statinio projektavimo sąlygų sąvado bei statybos leidimų išdavimu;
- Dokumentų pilietybei suteikti rengimu;
- Prekybos ir kitų paslaugų teikimo tvarkos turgavietėse bei viešosiose vietose nustatymu, leidimų (licencijų) išdavimu;
- Keleivių vežimo vietiniais maršrutais organizavimu;
- Archyvinių dokumentų tvarkymu;
- Dalyvavimu užtikrinant viešąją tvarką ir gyventojų rimtį;
- Savivaldybei nuosavybės teise priklausančios žemės ir kito turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo;
- Savivaldybei priskirtos valstybinės žemės ir kito valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo patikėjimo teise;
- Valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo kontrole;
- Pirmine asmens ir visuomenės sveikatos priežiūra.

Iš tarnautojų apklausos matosi, kad daugiausiai paslaugų, kurios yra aktualiausios savivaldybės gyventojams, įtakoja informacijos visuomenės veiksniai tokie kaip pasikeitusios technologijos (paslaugų gavimas ir užsakymas internetu), taip pat pasikeitęs komunikavimo principas (pvz.: komunikacija vyksta internetu, kai komunikuoja ne tik pilietis su jam reikalingu atstovu savivaldybėje, bet ir su kitomis savivaldybės įmonėmis, tokiomis kaip policija, sveikatos priežiūros įstaigos ir t.t.).

Apklaustų savivaldybių atstovų nuomone, pagrindinės problemos, susijusios su viešųjų e.paslaugų kūrimu ir naudojimu, yra šios:

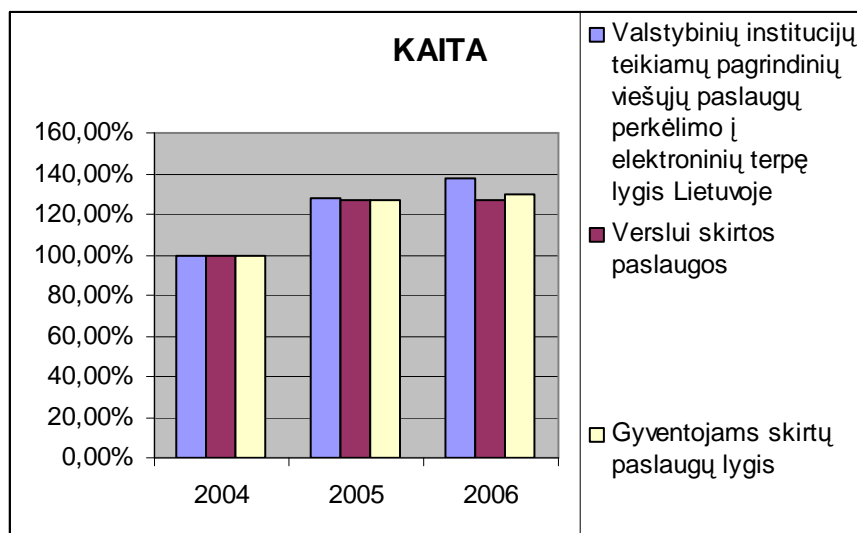
- Stinga informacijos, reklamos apie viešąsias e.paslaugas;
- Stinga viešųjų paslaugų suderinamo tarp viešojo sektoriaus institucijų;
- Nėra bendro plano, vizijos kuriant e.paslaugas;
- Nepatogi vartotojams ir administratoriui e.paslaugų sistema;
- Nėra visuotinės elektroninių dokumentų pasirašymo kvalifikuotu elektroniniu parašu galimybės, dalis dokumentų neegzistuoja elektroninėje formoje (pvz.: seni archyviniai dokumentai);
- Paslaugų teikimą reglamentuojanti teisinė bazė nėra pritaikyta jų perkėlimui į elektroninę erdvę;
- Nėra tarpinstitucinio integruoto tinklo, didelės kai kurių institucijų (pvz.: VĮ Registrų centro) teikiamų paslaugų kainos.

Apklausoje dalyvavusių savivaldybių atstovai pateikė pagrindines problemas, susijusias su viešųjų paslaugų kūrimu ir naudojimu, tačiau tos problemos kyla iš valdžios nesusikalbėjimo. Teiginys, kad „stinga informacijos apie elektronines viešąsias paslaugas“ nėra tikslus. Informacijos visuomenės piliečiai yra aktyvūs ir žino, kad tokias paslaugas gali gauti internetu, tačiau stinga informacijos apie tai, kokios paslaugos yra teikiamos. Šios problemos taip pat susijusios su komunikacijos tarp institucijų ir piliečių stoka. Savivaldybė teikia elektronines paslaugas, tačiau nesugeba tos informacijos pateikti gyventojams taip, kad jie patys galėtų naudotis tomis paslaugomis. Taip pat nėra tarpinstitucinio bendravimo ir komunikacijos, dėl to kyla tokios problemos kaip „paslaugų teikimą reglamentuojanti teisinė bazė nėra pritaikyta jų perkėlimui į elektroninę erdvę“, „stinga viešųjų paslaugų suderinamo tarp viešojo sektoriaus institucijų“ (<http://www.ivpk.lt/main-stat.php?cat=62&gr=1&n=86>). Viešųjų paslaugų, kurias teikė valstybinės institucijos, lygis nuo 2004 iki 2006 metų pakito.

Paslaugos	2004	2005	2006
Valstybinių institucijų teikiamų pagrindinių viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninių terpę lygis Lietuvoje	50%	64%	69%
Verslui skirtos paslaugos	60%	76%	76%
Gyventojams skirtos paslaugos	44%	56%	57%

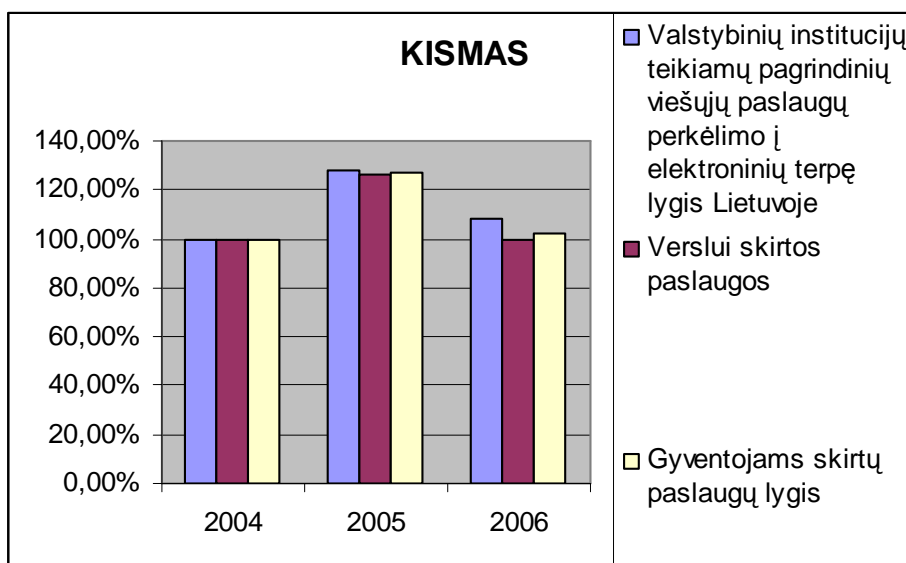
(duomenys paimti iš <http://www.ivpk.lt/main-stat.php?cat=62&gr=1&n=86>)

20 pav. pateiktoje diagramoje atsispindi Lietuvoje teikiamų viešųjų paslaugų elektroninėje erdvėje 2004 - 2006 m. kaita

20 pav. Teikiamų viešųjų paslaugų Lietuvos valstybinėse institucijose kaita 2004-2006 m. Tokią kaitą įtakojo sparti informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra, leidžianti visiems gyventojams nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos naudotis šiomis paslaugomis. Kitas veiksnys, tai savivaldos modelio transformacija į e.savivaldos modelį, bei valdymo formų transformacija. 2004 m. e.viešosios paslaugos dar nebuvo labai plačiai paplitusios tarp piliečių,

nes dar nebuvo taip plačiai išplitęs internetas. 2006 m. viešosiomis e.paslaugomis naudojami ir piliečiai ir verslo subjektai. Nors, verslo subjektai turi daugiau galimybių gauti pilnas paslaugas, nes jiems reikalingų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę lygis yra aukštesnis negu piliečių.

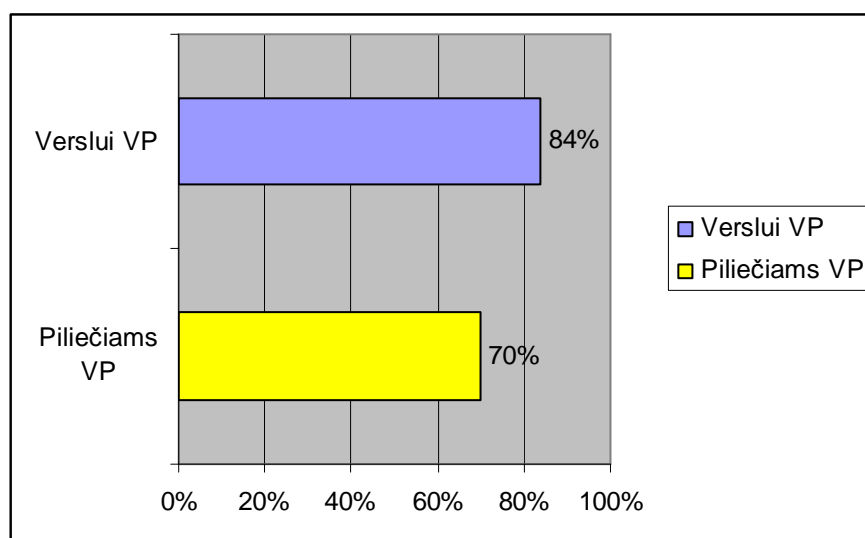

21 pav. Teikiamų elektroninių viešųjų paslaugų internetu Lietuvos valstybinėse institucijose kismas 2004-2006 m.

Informacijos visuomenės veiksniai, įtakojantys savivaldos transformaciją, parodo kaip keičiasi Valstybinių institucijų teikiamų pagrindinių viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę lygis tiek gyventojų, tiek ir verslo subjektų atžvilgiu. Diagramose matosi, kaip keitėsi šių paslaugų teikimas per keletą metų. Galima daryti išvadas, kad:

1. Viešųjų elektroninių paslaugų teikimas valstybinėse institucijose išaugo dėl informacinių technologijų ir komunikacijos įtakos. Tobulėjančios technologijos leidžia institucijoms teikti paslaugas internetu, bendrauti su piliečiais elektroniniu paštu ir mobiliaisiais telefonais, o komunikacija vyksta ne tik tarp piliečių ir institucijų, bet ir tarp pačių institucijų. Nors, tarpinstitucinis bendravimas yra dar nepakankamai išvystytas.
2. Verslui skirtos elektroninės viešosios paslaugos perkeltos į elektroninę erdvę yra didesnės, nei skirtos piliečiams, tačiau tai įtakoja globalizacijos procesai, kurie pirmiausiai palietė verslą ir ekonomiką, todėl ir verslui skirtos viešosios paslaugos elektroninėje erdvėje yra didesnės, negu piliečiams.
3. Gyventojams teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų lygis yra žemesnis negu verslo subjektų, tačiau tai įtakoja kiti informacijos visuomenės veiksniai, tokie kaip demokratijos modelio kaita, kai piliečiai turėtų patys dalyvauti valdyme ir gauti, ir teikti reikiamas paslaugas, tačiau Lietuvoje dar išlikę biurokratinio valdymo modelio pamatai, neleidžia piliečiams pilnai realizuoti savęs, padėti kitiems piliečiams gauti jiems reikiamas elektronines viešąsias paslaugas.

Europos Sąjungos (ES) užsakymu atliktas tyrimas parodė ES valstybių vidurkį viešųjų elektroninių paslaugų teikimui tiek piliečiams, tiek ir verslo subjektams.

22 pav. Europoje teikiamų viešųjų paslaugų internetu rodiklis 2007 m.

(http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2007.pdf).

Europos Sąjungos vidurkis yra aukštesnis nei Lietuvos, tačiau tuo pačiu matome, kad Lietuva nelabai atsilieka nuo ES.

Atlikus tyrimų analizę, darytinos išvados, kad Lietuvoje viešosios elektroninės paslaugos yra teikiamos ir perkeltos į elektroninę erdvę salyginai gerai ir beveik siekia ES vidurkį. Tačiau pats savivaldos modelis negali persiversti į informacijos visuomenei reikalingą savivaldos modelį, kai viskas vyksta elektroninėje erdvėje ir tiek piliečiai, tiek ir verslo subjektai gauna jiems reikiamas viešąsias paslaugas bet kuriuo paros metu, būdami bet kurioje vietoje ir bet kurią savaitės dieną.

3.4. Siūlymai Lietuvos viešųjų paslaugų teikiamų internetu kokybei gerinti ir savivaldai tobulinti

Pirma, reikalinga 100% perkelti visas viešąsias paslaugas, kurias teikia savivaldybė į elektroninę terpę, kad piliečiai negaišintų savo laiko ir gautų kokybiškas paslaugas jiems patogiu metu. Įgyvendinti elektroninės savivaldos modelį, kuris įgalintų savivaldybės darbuotojus atsakingai ir kokybiškai atlikti jiems priklausantį darbą, jausti atsakomybę už teikiamą informaciją. Piliečiai turės laisvą prieigą tiek prie vidinių, tiek prie išorinių savivaldybės informacijos išteklių ir galės jais naudotis.

Antra, reikia pritaikyti visus teisės aktus, sureguliuoti tarpinstitucinį bendravimą ir bendradarbiavimą, sumažinti išlaidų ir paslaugų kainas. Įdiegti patogią tiek piliečiams, tiek

savivaldybės darbuotojams elektroninių paslaugų sistemą, kuri leis taupyti laiką ir problemas, reikalingas paslaugas suteikti greitai.

Trečia, visų dokumentų tvarkymą, savivaldybę pilnai perkėlus į elektroninę terpę, piliečiai galėtų sutvarkyti internetu, sutaupydami ne tik pinigų, bet ir laiko bei nervų.

Ketvirta, savivaldybės atstovai ir politikai turi būti suinteresuoti bendrauti ir bendradarbiauti su piliečiais, skatindami juos dalyvauti priimant svarbius ir aktualius klausimus, dalyvauti diskusijose ar išsakyti savo nuomonę, į kurią būtų atsižvelgiama. Glaimybė patiems piliečiams dalyvauti savivaldoje priartintų juos prie valdžios, tai skatintų ir didenį rinkėjų aktyvumą ir pasitikėjimą politikais.

E.savivalda suteikia galimybę piliečiams naudotis e.viešosiomis paslaugomis bet kuriuo paros metu, bet kurią savaitės dieną ir nepriklausomai nuo to, kurioje pasaulio vietoje jis yra. Pilietis užsisakęs jam reikiamą paslaugą, dokumentą ar pažymą savaitgalį, bus tikras, kad jo prašymas bus įgyvendinamas.

IŠVADOS

Aptarus demokratijos ir savivaldos modelių transformacijas ir jų priežastis, išanalizavus klasikinio savivaldos modelio transformaciją į e.savivaldos modelį ir tokio modelio poreikį, atlikus antrinę duomenų analizę ir išsiaiškinus pagrindines problemas šiandieninėje Lietuvos savivaldoje, darytinos tokios išvados:

1. Savivaldos modelio transformaciją įtakoja tokie informacijos visuomenės veiksniai: globalizacija, informacinės ir komunikacinės technologijos, pasikeitusi visuomenė ir jos vertybės. Tai sąlygoja naujus piliečių poreikius savivaldai. E.savivaldos modelis Lietuvoje turi tapti viena iš svarbiausių sričių ne tik politikų rinkiminėse agitacijose, bet ir realybėje. Priešingu atveju, klasikinis savivaldos modelis dar labiau didins atstumą tarp piliečių ir savivaldybės.
2. Globalizacijos procesai, transformuodami pačią valdymo formą, keičia ir socialinį vaidmenį. Informacijos visuomenėje savivalda tampa gyvenimo būdu ir daro įtaką visoms žmonių gyvenimo sritims, tokioms kaip politika, kultūra, gyvenimo, darbo ar laisvalaikio būdai.
3. Lietuvoje stinga tarpsintitucinio suderinamumo. Informacinės ir komunikacinės technologijos įgalina savivaldybes ir kitas įstaigas bendradarbiauti naudojantis internetu, tačiau nesuderinti ir nepatvirtinti susitarimai stabdo greitą ir efektyvų darbą, eikvoja laiką.
4. Lietuvos savivaldoje vis dar egzistuoja M.Weberio pateiktas biurokratinio valdymo modelis. Toks modelis neatitinka piliečių poreikių, o tai sąlygoja vis didėjantį atstumą tarp valdžios ir piliečių, kai turėtų būti atvirkščiai. Savivalda yra visų piliečių bendras reikalas, todėl valdžios nesugebėjimas prisitaikyti prie naujų poreikių, atitolina bet kokią bendradarbiavimo galimybę.
5. Daugiausiai viešųjų e.paslaugų į e.erdvę yra perkėlusios didžiausios Lietuvos savivaldybės. Tai rodo, jog internetas yra labiau prieinamas didžiuosiuose miestuose, taip pat, visa tai sąlygoja ir tai, kad visas didysis verslas yra koncentruojamas taip pat didžiuosiuose miestuose, kas ir sukelia didesnę e.viešųjų paslaugų poreikį verslui miestuose.
6. Viešosios paslaugos Lietuvoje, kurias teikia Valstybinės institucijos nuo 2004 iki 2006 metų ženkliai išaugo, kas rodo informacijos visuomenės piliečių susidomėjimą ir poreikį naudotis elektroninėmis paslaugomis, tačiau šių paslaugų kokybė yra prasta ir ne visada tenkina piliečius.

Remiantis pateiktomis išvadomis ir atlikta tyrimo analize, siūloma:

1. Siekiant efektyvesnio elektroninių viešųjų paslaugų teikimo ir jų įgyvendinimo 100% , reikia:

- informacijos visuomenės piliečių ir savivaldybių atstovų glaudesnio bendradarbiavimo;
- sukurti platų ir veiksmingą tarpinstitucinį integruotą duomenų tinklą;
- skubiai pakeiti paslaugų teikimą reglamentuojančių įstatymų pakeitimą ar jų papildymą pataisomis;
- visus dokumentus perkelti į elektronines duomenų bazines ir padaryti juos prieinamus visoms valstybinėms institucijoms.

2. Tam, kad vyktų piliečių ir savivaldybės bendravimas ir bendradarbiavimas, reikia:

- skaidrių ir atvirų savivaldybės darbuotojų politinių sprendimų, matomų visiems piliečiams viešai;
- informacijos išteklių atvirumo ir skaidrumo, kas leistų piliečiams matyti politikų priimtus sprendimus ir darbo veiklos rezultatus;
- savivaldybės politikų suinteresuotumo, pritraukiant piliečius diskutuoti rengiant savivaldybei ir piliečiams aktualius klausimus internete.

3. Kad savivaldybių teikiamos viešosios paslaugos tenkintų piliečių poreikius, reikia:

- perkelti visas viešąsias paslaugas į elektroninę erdvę 100 %;
- užtikrinti savivaldybės darbuotojų atsakingumą ir atskaitingumą piliečiams;
- garantuoti prieinamus informacijos išteklių kanalus .

4. Nepatogi piliečiams ir savivaldybės darbuotojams teikiamų elektroninių viešųjų paslaugų sistema reikalauja tokių sprendimų:

- aiškios ir lengvai suprantamo piliečiams savivaldybės internetinių tinklalapių struktūros ;
- savivaldybės darbuotojų atliekamo darbo aiškaus paskirstymo pagal sritis ;
- savivaldybės darbuotojų ir piliečių pasitikėjimo vienas kitu.

5. E.savivaldos modelio Lietuvoje įgyvendinimui trūksta valdžios sugebėjimo ir noro taikytis prie piliečių galimybių, poreikių ir sugebėjimų, bendrauti su jais tiesiogiai internetu, e.paštu ir kitomis komunikacijos priemonėmis.

Literatūros ir informacijos šaltinių sąrašas

- 1 Augustinaitis A. Informacijos visuomenės savivaldos tendencijos. // Informacijos mokslai. 2000 Nr.14 . p. 18-45; <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-mok/14/str3.html> [žiūrėta 2007 12 30].
- 2 Augustinaitis A. Naujieji vertybių perikūnijimai ir kaukės. Pranešimas, skaitytas tarptautinėje konferencijoje „Vertybės ir politika“. Vilnius, 2007 05 11 <http://www.laimaandrikiene.lt/lt/main/news?ID=543> [žiūrėta 2007 12 28].
- 3 Augustinaitis A. Valdymo komunikacija: žinių visuomenės įtaka viešajam administravimui. // Informacijos mokslai. 2003 (27), p. 9-22.
- 4 Augustinaitis A. Valdymo kaitos kryptys žinių visuomenėje. // Informacijos mokslai. 2005 (33). p. 9-17.
- 5 Augustinaitis. A. Žinių vadybos metodai. Autorizuota metodinė medžiaga kursams“ Lietuvos savivaldybių ir piliečių ryšių stiprinimas“ 2003 m. gegužės - birželio mėn. http://www.ltu.lt/padaliniai/FAKULTETAI/vvf/zvvi/dokumentai/metodine%20medzia ga/ziniu_vadyba.doc# Toc64445593 [žiūrėta 2007 12 28].
- 6 Baltoji knyga. 2001; http://europa.eu.int/comm/governance/white_paper/en.pdf. http://www.lrti.lt/veik=la/bag_regpol.doc [žiūrėta 2007 11 23].
- 7 Castells M. Tinklaveikos visuomenės raida. 2005, Kaunas, “Poligrafija ir informatika”.
- 8 Castells.M. Tūkstantmečio pabaiga. 2007, Kaunas, ”Poligrafija ir informatika”.
- 9 Coleman S. Connecting parliament to the public via the internet: two case studies of online consultations. Information, Communication & Society, March 2004, <http://depts.washington.edu/ccce/assets/documents/coleman1.pdf> [žiūrėta 2007 12 30].
- 10 Coleman S. Democracy in the age of internet. http://www.esri.salford.ac.uk/ESRCResearchproject/summary_pa.php [žiūrėta 2007 11 19].
- 11 Denhardt R.B. Theories of public organization. 2000, Marcourt Brace&Company.
- 12 Dobryninas A. ir kt. Socialiniai pokyčiai: Lietuva 1990/1998. Kolektyvinė monografija, 2000, Vilnius
- 13 Domarkas V., Lukoševičienė V. Elektroninė valdžia informacijos teikimo visuomenei aspektu. Viešoji politika ir administravimas, 2006, Nr.16 <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa16/1648-2603-2006-nr16-73.pdf> [žiūrėta 2007 12 27].
- 14 Electronic Municipal Information Services. Best Practice Transfer AND Improvement Project for Municipalities in the EU and in South EAST Europe. <http://www.zuendel.de/e-munis/> [žiūrėta 2008 01 03].

- 15 Held D. Models of democracy. Stanford , California : Stanford University, 1987
Informacinės visuomenės plėtros komitetas. E-Valdžios koncepcijos trumpos
- 16 aprašymas. Koncepcija/2002 02 18
http://www3.lrs.lt/pls/inter/ivpk_print.doc_view?key=160470 [žiūrėta 2007 12 12].
- 17 Krupavičius A. Demokratinė politika ir informacijos visuomenės iššūkiai: Algis Krupavičius // Informacijos mokslai: mokslo darbai / Vilniaus universitetas. 2000, T.13, p. 16-25. <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-m-13/krupavicius.html> [žiūrėta 2007 12 22].
- 18 Lazdynas R. Savivalda: filosofija, teorija, praktika. 2005, Šiauliai.
Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Studija “Elektroninės valdžios būklė ir
- 19 perspektyvos Lietuvoje“ www.freema.org/uploads/files/dir19/17_0.php [žiūrėta 2007 12 30].
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl
- 20 elektroninės valdžios patvirtinimo. 2002 m., gruodžio 31 d.
<http://www.gov.lt/files/koncepcija.pdf> [žiūrėta 2007 12 18].
- 21 Mačiulytė J., Ragauskas P. Lietuvos savivalda: savarankiškos visuomenės link? 2007, Vilnius, “Versus aureus“.
- 22 Ministry for Provincial Affairs and Constitutional Development. Green paper on local government. 1997, October <http://www.info.gov.za/greenpapers/1997/local.pdf> [žiūrėta 2007 12 12].
- 23 Norbert Thom/Adrian Ritz. Viešojo vadyba. Inovacianiai viešojo sektoriaus valdymo metmenys. Monografija. 2004m, Vilnius.
- Ndou V. E-Government for developing countries: opportunities and challenges.
- 24 EJISDC (2004) 18, 1, 1-24, University of Shkoder, Albania.
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018634.pdf> [žiūrėta 2007 12 30].
- Padovani C., Tuzzi A. The WSIS as a Worlds of Words: Building a Common Vision of
- 25 the Information Society? Journal of Media and Cultural Studies, Vol.18, No. 3, September 2004, p.360 – 379 [žiūrėta 2008 01 04].
- Politikos komunikacija - informacijos visuomenės sprendimų priėmimo būdas.
- 26 http://www.infovi.vu.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=166&Itemid=89 [žiūrėta 2008 01 02].
- 27 Raipa A. Viešojo administravimo sistemos tobulinimas ir perspektyvos. Viešojo politika ir administravimas. 2006, Nr.16, Kaunas
- Ramonaitė A. Kas po poindustrinės visuomenės arba kaip Lietuvai tapti pasaulio
- 28 lydere. 2007, Post Scriptum, Nr.11, Universitetas <http://www.postscriptum.lt/nr11-universitetas/kas-po-postindustrines-visuomenes-arba-kaip-lietuvai-tapti-pasaulio-lydere/> [žiūrėta 2007 11 23].

Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LRV. Savivaldybių institucijų
29 teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų tyrimas: svarbiausios išvados, 2007-10-
16 11:08:27, <http://www.ivpk.lt/main-stat.php?cat=62&gr=1&n=86>
[žiūrėta 2007 12 29].

Steven Clift paskaita "Atstovaujamoji e-valdžia. Informacinė visuomenė piliečiams ir
jos lyderiams", (Mokslas ir technologijos/Pranešimas/2002 09 30) prieiga per
30 internetą. http://www3.lrs.lt/pls/inter/ivpk_print.doc_view?key=187045 [žiūrėta
200712 25].

Šimašius R. Žingsniai efektyvios savivaldos link. Pranešimas seminare “ Savivaldos
31 reformos, vaertybės ir kryptys”, Vilnius, 1998 m. gruodžio 18 d.
<http://www.lrinka.lt/Pranesim/ZingPra.phtml> [žiūrėta 2007 11 21].

Valentina de Mari. Demokratija. 2005/01/11/
32 <http://futurum2005.eun.org/ww/lt/pub/futurum2005/values/values/democracy.htm>
[žiūrėta 2008 01 04].

Wauters P., Nijskens M., Tebou J. The User Challenge Benchmarking The Supply of
online Public Services.7th Measurement, September, 2007. European Commission
33 Directorate General for Information Society and Media Online Availability of Public
Services, p.61 – 63
http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2007.pdf [žiūrėta 2007 12 28].

34 Webster F. Informacinės visuomenės teorijos.2006, Kaunas, “Poligrafija ir
informatika”.

Priedas nr.1 Viešųjų paslaugų perkėlimas į internetą (nuo 0 iki 4 perkėlimo į internetą brandos lygio, proc.) Lietuvos savivaldybėse

